

Biblioteksbladet

nr 3:2005

årgång 90

Digital lagring • Ledarskap • Låna en fördom

- 3 Lagring av digitalt material.
Fatima Grönblad
- 6 I väntan på e-plikttag –
KB tar eget initiativ.
Fatima Grönblad
- 8 Bibliotekarieyrkets tunga
kvinnoarv. *Annina Rabe*
- 10 Samarbetsprojekt kring
säkerhet. *Henriette Zorn*
- 11 Regional riksdagshörna på
biblioteket. *Maria Andersson
och Anna Åkerberg*
- 12 Från högskola till universi-
tet. *Annika Eriksson*
- 14 Bibliotekersättningens
framtid. *Henriette Zorn*
- 16 Alla talar om Robert...
Jacob Harnesk
- 18 Högskolornas samverkan
med omvärlden.
Henriette Zorn
- 18 Ny service till vuxenstude-
rande i Jämtland.
Henriette Zorn
- 19 Bibliotek på entreprenad.
Annika Eriksson
- 20 Sjömansbiblioteket hotat.
Annika Eriksson
- 21 Omstridd bokmoms utvärde-
rad. *Annina Rabe*
- 22 Bibliotek lånar ut fördomar.
Johan Erichs
- 24 PUNKTmedis – nytt bibliotek
för unga. *Henriette Zorn*

Avdelningar

- 26 utblick
- 27 saxat
- 28 recensioner
- 30 på nytt jobb
- 31 Besserwisser
- 32 föreningsnytt
- 34 kalendarium

FOTO: PETER AXELSSON

"INGET NYTT DATUM, förhandlingar pågår".

Det var det svar man i slutet av februari fick när man försökte klämma utbildningsdepartementet på något datum för den redan då kraftigt försenade forskningspolitiska propositionen. Ryktet talade om månaden maj men då skulle riksdagen sannolikt inte hinna fatta några beslut om forskningspolitiken innan sommaren. Höga förväntningar, mycket pengar att fördela (2,3 miljarder för åren 2005–2008) och så ett ministerbyte mitt i – mycket stod på spel. Inte i maj men väl dagarna före påsk – lite som en blixtnärvara från en klar himmel och ganska mycket mitt i bbl:s pressläggning – presenterades den efterlängtnade proppen under rubriken "Forskning för ett bättre liv". Det är framför allt forskningen inom tre områden som föreslås få ett bättre liv under de kommande åren: medicin (400 miljoner), teknik (350 miljoner) samt forskning som stödjer hållbar utveckling inom den gröna sektorn (210 miljoner).

För bibliotekens del får man nog säga att propositionen bidde en tumme med ett enda förslag. Det går i korthet ut på att man bör utreda och återkomma med ett förslag till en utvidgning av pliktlevranslagen så att den även innefattar digitalt lagrat material. Vällovligt. Vidare fick Statens ljud- och bildarkiv en resursförstärkning på 25 miljoner (under två år) för att kunna föra över analogt insamlat material till ny teknik. Bra. Men i övrigt finns inte mycket att göra vågen för. Var finns de konkreta resurserna? Vad vill man med Sveriges nätbibliotek? Finns det någon vision om hur samordningen av och informationsförsörjningen till utbildning och forskning ska se ut? Om detta sägs inget i propositionen som dock innehåller en bilaga som sammanfattar kb-utredningen. Hur man nu ska tolka det? Som en uppmuntrande kommentar i marginalen? Både kb och Kulturrådet väljer i alla fall i sina officiella uttalanden att tackla det hela med hållningen: "Always look on the bright side of life". I nästa nummer av bbl hoppas vi kunna komplettera med kommentarer till forskningspropositionen.

I detta nummer aktualiserar vi just problemen kring digital lagring och behovet av en e-plikttag. Borås högskola har nyligen ansökt om att få bli professionsuniversitet. Vad innebär det och vad betyder det för biblioteksverksamheten? Ledarskapsfrågor är ständigt aktuella. Robert Wenglén har specialiserat sig på mellancheffens utsatta position och Catta Torhell har en hel del att säga om kvinnor och ledarskap i biblioteksvärlden.

Följ också med till "människobiblioteket" i Danmark där man får möjlighet att i direkt konfrontation diskutera och stävja sina fördomar. Biblioteket Blågården i Köpenhamn som lånar ut människor för diskussion har uppmärksammats tidigare men vi har hela historien och hela listan på vad allt som finns att välja mellan. Och kom ihåg: Det är inte fult att härmas!

Henriette Zorn

Tidskrift för Svensk Biblioteksforening

Postadress

Box 3127
103 62 Stockholm

Besöksadress

Saltmätargatan 3A
Svensk Biblioteksforening
Tel. 08-545 132 30
BBL Tel. 08-545 132 40
Fax 08-545 132 31

Svensk Biblioteksforenings hemsida

<http://www.biblioteksforeningen.org>

Prenumeration på BBL

För medlemmar i föreningen ingår BBL i medlemsavgiften, 350:- för enskild medlem (heltidsstuderande och pensjonärer 175:-). Övriga betalar 500:-

Ansvarig utgivare

Britta Lejon

Chefredaktör

Henriette Zorn tel. 08-545 132 41
hz@bbl.biblioteksforeningen.org

I redaktionen

Annika Eriksson 08-545 132 43
ae@bbl.biblioteksforeningen.org
Annina Rabe 08-545 132 43
ar@bbl.biblioteksforeningen.org

Recensionsansvarig

Johannes Rudberg
johannes.rudberg@kb.se

Grafisk form: Paolo Sangregorio

Omslag: Paolo Sangregorio

Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera manus. För obestält material ansvaras ej.

Annonser

Liz Larsson
Kulturinformation AB
Västergatan 11, 222 29 Lund
tel 046-39 99 40, fax 046-39 99 41
www.kulturinformation.com
Moms/annonsskatt utgår ej!

Tryck

Tryckeri AB Federativ, Stockholm
ISSN 0006-1867

Svensk Biblioteksforening är en ideell förening med uppgift att främja svensk biblioteksväsen genom att utveckla effektiva samarbetsformer mellan bibliotek och genom att driva opinion i frågor av betydelse för biblioteks- och informationsområdet.

Denna tidning gick i tryck den 1 apr.

Den här tidskriften är
TS-kontrollerad.

Lagring av digitalt material:

En utmaning för arkiv och bibliotek

För varje år ökar andelen material som publiceras digitalt istället för på papper. Frågan är hur detta ska göras läsbart när dagens program och datorer inte längre finns kvar. Flera satsningar har dragits igång på olika håll i landet, men än så länge finns inga gemensamma standarder för hur bevarandet ska gå till.

Mängden material som publiceras digitalt har ökat lavinartat de senaste tio åren. Universiteten ger ut digitala forskarrapporter, myndigheter använder sig av webbplatser för att kommunicera med medborgarna och många tidningar finns enbart på nätet. Problemet jämfört med papperspublicering är att digitala data inte kan läsas utan hjälpmedel. Filerna måste inte bara lagras på något medium (i dagsläget hårddiskar, bandmedier och cd-skivor) och kunna läsas av ett program. Dessutom krävs en dator som kan förstå och köra programmet. I och med den snabba datautvecklingen byts alla dessa delar fort ut. Om inget görs riskerar därför många dokument att bli oåtkomliga för alltid.

I grova drag finns två olika sätt att bevara digitala data – migrering eller emulering. Migrering innebär att informationen kontinuerligt flyttas över till nya format medan de nya programmen och datorerna fortfarande kan läsa de gamla filerna. Nackdelen med detta är att överföringen aldrig blir perfekt, och det finns stor risk att data går förlorade på vägen. Därför är det troligt att metoden kompletteras med emulering. Det in-

DiVA är ett viktigt steg i att underlätta digitaliseringen och därmed göra dokument åtkomliga direkt via nätet, menar Eva Müller, Uppsala universitet.

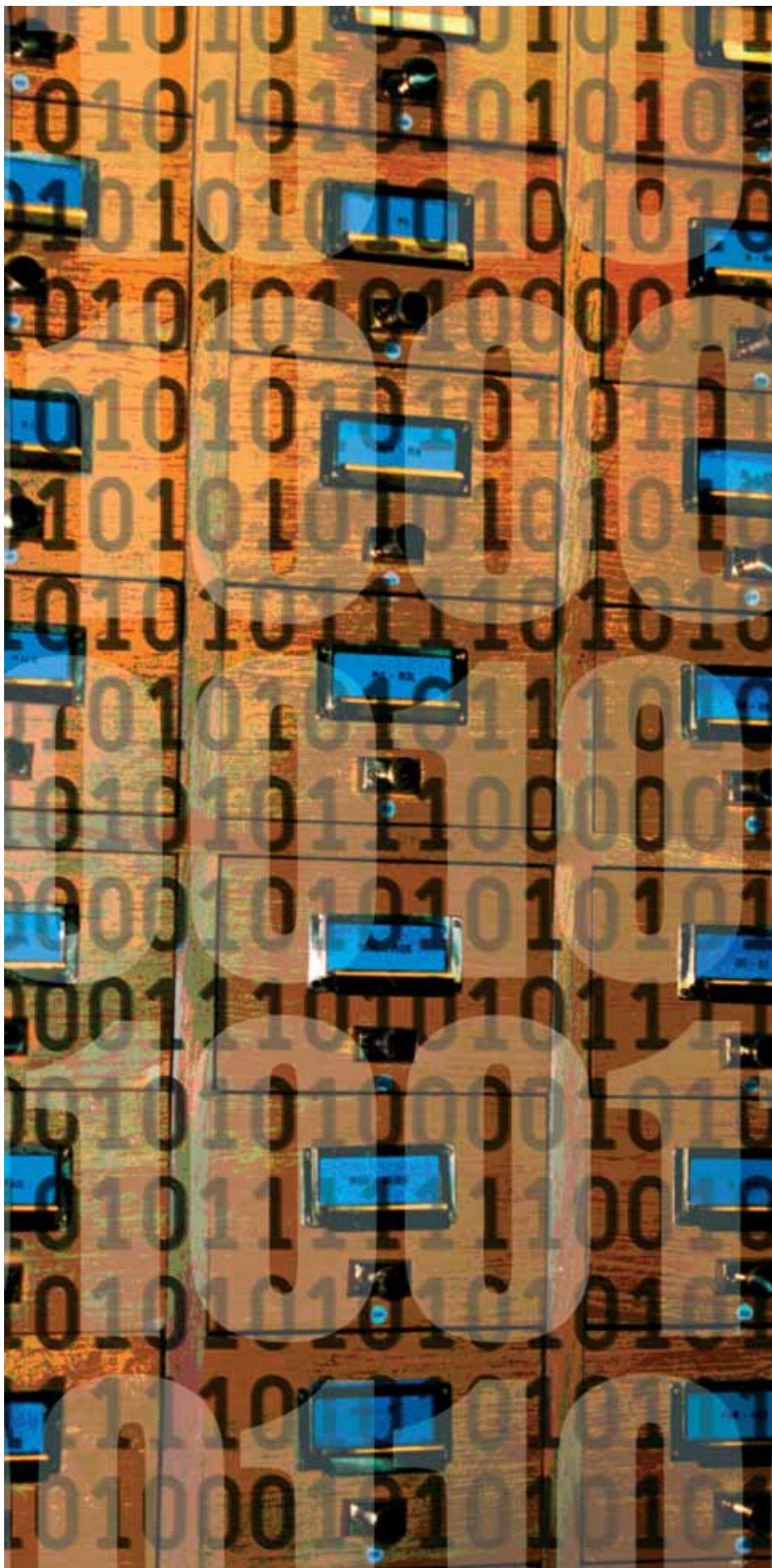
nebär att man sparar en noggrann beskrivning av det program som har skapat en viss fil. På så vis kan det återskapas senare och filen kan göras läsbar. För att programmet ska kunna skapas på nytt krävs dock en miljö som liknar dess ursprungliga omgivning. En lösning på detta kan vara den Universal Virtual Computer, uvc, som utvecklats av Nederländernas Kungliga Bibliotek. Denna virtuella dator finns redan i en testversion, och ska fungera som en länk mellan gammal programvara och ny hårdvara.

I Sverige pågår flera satsningar för att lösa långtidsbevarandet. Riksarkivet har engagerat sig i frågan utifrån regeringens intentioner om den så kallade 24-timmarsmyndigheten. Kravet på att samtliga organ inom den offentliga sektorn ska publicera all viktig information på sina webbplatser har gjort bevarandefrågan extra angelägen. Om

inte digitaliseringen kombineras med åtgärder för att bevarande finns risk att viktiga dokument går förlorade. Därför initierades projektet *Långsiktigt digitalt bevarande*, Idb, i januari 2004. Syftet är att skapa standarder dels för hur myndigheterna själva ska spara material, dels för hur det ska samlas in och bevaras av Riksarkivet.

Inom högskole- och universitetsvärlden är det Uppsala universitetsbibliotek som drivit utvecklingen. Utgångspunkten är att allt fler forskningsrapporter, avhandlingar och examensarbeten publiceras i digital form.

I januari 2003 lanserades ett sökbart arkiv för digitala dokument, diva. Hittills har tio högskole- och universitetsbibliotek anslutit sig till arkivet, som i dagsläget bland annat innehåller 1800 avhandlingar. Eva Müller, chef för enheten för digital publicering vid

Lagring av digitalt material ...

Uppsala universitet, menar att diva är ett viktigt steg i att underlätta digitaliseringen och därmed göra dokument åtkomliga direkt via nätet.

–Om forskare vet att vi gör vad vi kan för att garantera bevarandet tror jag att det är lättare för dem att våga publicera sig elektroniskt.

Parallellt med den tekniska uppbyggnaden av diva har Uppsala universitetsbibliotek arbetat med att skapa riktlinjer för hur digitalt material ska hanteras. Det gäller nämligen att materialet skickas in på rätt sätt för att det ska kunna bevaras, berättar Eva Müller. Alla måste leverera i avtalade format och skicka med tillräcklig bakgrundsinformation om dokumentets egenskaper. I dagsläget finns två färdiga mallar som universiteten och högskolorna uppmanas att använda: en för själva publikationen och en för metadata. Den senare innehåller bland annat information om upphovsman, när dokumentet skapades och vad det är för typ av dokument.

Högskole- och universitetsbiblioteken som medverkar i diva skickar även kopior av sina publikationer till Kungliga bibliotekets arkiv. Än så länge krävs att någon tar initiativ till att skicka data, men målet är att det ska ske automatiskt. Eva Müller hoppas att det ska vara löst till nästa år.

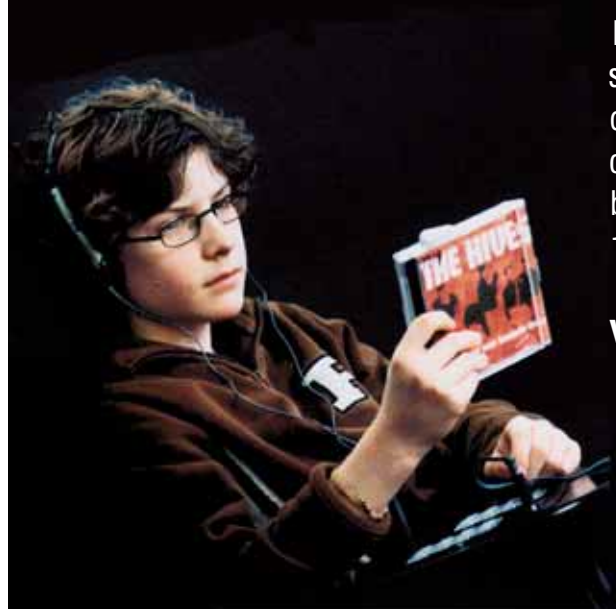
Förutom positiva reaktioner från svenska bibliotek har diva-projektet fått mycket internationell uppmärksamhet, berättar Eva Müller. Alla länder brottas med samma problem, och det pågår ett stort informationsutbyte för att försöka hitta lösningar.

Fast det är fortfarande en lång väg kvar att vandra, enligt Eva Müller.

–Det här med bevarande av data är ett väldigt komplext problem som vi bara har börjat nosa på.

Fatima Grönblad
Metra reportage

Massor med musik – Media Direkt Musik

Nu gör vi det lättare att beställa musik. Genom ett samarbete mellan Bibliotekstjänst och CDON får du nu tillgång till hela CDON:s utbud av musik-cd och -dvd samtidigt som du har möjlighet att få bibliografiska poster till alla titlar. Välj bland över 100 000 titlar.

www.cdon.com/bibliotek

Bibliotekstjänst

Eurobib

En nyhet som hälsar alla välkomna. Även gäster i rullstol.

*AxLibris Frontdesk med
överskjutande arbetsyta
hjälp rullstolsburna
att komma intill receptionen
på ett bekvämare sätt.*

AxLibris är en ny möbelkollektion som gör bibliotek och offentliga miljöer mer tillgängliga för alla, även för gäster med funktionshinder. Här finns allt från receptionsdiskar till smarta CD/DVD-ställ.

AxLibris

När du vill att ditt bibliotek ska tillhöra alla.

I väntan på e-plikttag:

KB tar eget initiativ

Trots den ökade digitaliseringen finns ännu ingen lag om pliktleverans av digitalt material. I väntan på att regeringen ska agera har Kungliga Biblioteket börjat samla in på eget initiativ. Men Gunilla Jonsson, chef för insamling och bevarande, är rädd att mycket redan gått förlorat.

– Vi har de första tidningarna som publicerades på papper från 1645 och framåt. Men vi har inte de första webbtidningarna – de finns inte kvar längre.

Bevarande av nutidens information är nödvändig för framtidens forskare. När det gäller material på papper har Kungliga Biblioteket, kb, haft regeringens uppdrag att sköta insamlingen sedan 1661. Men för digitalt lagrad information har ingen ålagts detta ansvar. Tre utredningar har tagit upp frågan om pliktleverans, men inga beslut har tagits.

– Det finns en allmän vilja att lösa detta, säger Gunilla Jonsson.

– Men det finns ingen tidsplan och ingen strategi för hur det ska lösas praktiskt.

Gunilla Jonsson påpekar att många länder redan har lagstadgad insamling: I Norge finns den sedan 1989, i Danmark sedan 1998 och i Finland är den på gång.

– Det är knappast något nytt problem. Bibliotekariéer, arkivarier och forskare har oroat sig för det här i tio år.

En anledning till att lagstiftning ännu inte kommit till stånd är lagtekniska problem. Ett av dem handlar om att skydda upphovsrätten. Målet är att allt insamlat digitalt material ska vara sökbar via nätet. Men det är knappast populärt för företag vars affärsidé är att sälja e-böcker, prenumererade webbtidningar och liknande, eftersom det förstör deras marknad. kb har hittills löst detta genom att skilja på olika typer av material. Om man söker efter en allmänt tillgänglig avhandling i Libris kommer hela

dokumentet upp på skärmen. Men när det gäller kommersiella produkter visas bara kataloguppgiften, och själva dokumentet måste läsas på en dator på kb.

En annan svårighet i att lagstifta om digital insamling är att sätta upp riktlinjer för hur materialet ska levereras. Den problematiken har kb redan stött på. För att säkerställa att dokumenten verkligen ska kunna göras läsbara i framtiden har man därför börjat ställa krav på leverantörerna av digitalt material. kb tar än så länge bara emot filer i html, xml och pdf samt vissa andra bildformat – filtyper som är vanliga och anses möjliga att återskapa i framtidens datorer. Dessutom måste metadata bifogas om bland annat när och av vem dokumentet skapats.

Enligt Gunilla Jonsson märks det tydligt att den digitala publiceringen ökar. Samtidigt som leveranserna av papper minskat kraftigt de senaste åren har kb blivit kontaktade av flera producenter som bett om hjälp att bevara sitt digitala material. I dagsläget har kb avtal med sju leverantörer – däribland Socialstyrelsen, ett produktionsbolag som producerar e-böcker åt förlag och Uppsala universitetsbibliotek.

Genom satsningen Kulturarw3 samlar kb sedan 1997 in svenska webbsidor. Ett par gånger om året söker en webbrobot igenom alla svenska servrar för att samla in tillgängliga filer. En hel del går dock roboten förbi, dels vissa sidor som bara finns utlagda under en kortare tid, dels webbplatser som kräver lösenord.

För att digitala dokument alltid ska gå att hitta oberoende av vilken server de är sparade på, finns ett internationellt kodsystém, urn. Det motsvarar isbn-systemet i bokvärlden, och bygger på att kb delar ut ett underdomännamn till varje producent. Sedan döper producenten i sin tur varje dokument. Målet är att också skapa ett nationellt

– Mycket material har redan gått förlorat, menar Gunilla Jonsson, KB.

söksystem som med hjälp av en urn-kod kan söka upp ett dokumentets url; dess fysiska "server-adress".

Även om många problem återstår att lösa när det gäller bevarandet tror Gunilla Jonsson att digitaliseringen kommer att medföra stora fördelar för kb. Till skillnad mot papper är ju digitala data oerhört utrymmessnåla, och kräver minimal manuell hantering. Dessutom är de mycket enklare att söka i.

– Det krävs stora initialkostnader för att utveckla rutiner för det här. Men när de väl är på plats tror jag att digitaliseringen kommer att innebära en rationalisering.

Fatima Grönblad
Metra reportage

filmbiblioteket

En hemsida för Sveriges bibliotek!

Vi på Filmdata AB har skapat en hemsida där ni kan välja bland över 3000 titlar med utlånings/uthyrningsrätt.

Missa inte våra erbjudanden!

VHS INBYTESKAMPANJ!

Just nu tar vi emot era gamla, slitna VHS-filmer och ersätter dem med nya fräscha DVD-filmer som ni väljer fritt från hela vårt sortiment på filmbiblioteket.se. Ni kan beställa DVD-filmer från 249kr + moms!

Ni får 75kr i rabatt på varje beställd DVD-film när ni skickar samma antal VHS-film till oss.

Skriv hur många VHS-filmer ni returnerar i meddelanderutan vid bekräftelse av köpet på filmbiblioteket.se. Antalet VHS-filmer får ej överstiga antalet beställda DVD-filmer.

(Detta gäller filmer med uthyrningsrätt. Kan ej kombineras med andra erbjudanden)

Skriv bibliotekets namn och ordernummer på bilden med VHS-filmer och skicka dem till:

Filmdata AB, Göteborgsvägen 19, 504 35 Borås.

Vid frågor kontakta oss på telefon 033-225270.

Premiär för filmbiblioteket.se!

Vår hemsida filmbiblioteket.se är nu igång och där kan ni söka/beställa bland ca 3000 titlar från alla filmbolag!

Vi firar det med att erbjuda er

10%

rabatt på hela vårt filmsortiment under april & maj när ni gör er beställning på filmbiblioteket.se

(Kan ej kombineras med andra erbjudanden)

Välkommen att läsa mer på vår hemsida:

www.filmbiblioteket.se

Filmdata AB, Göteborgsvägen 19, 504 35 Borås
Tel: 033-225270 Fax: 033-444466 Mail: bibliotek@filmdata.se

Bibliotekarieyrkets tunga kvinnoarv

Fogliga, välutbildade medelklasskvinnor inställda på att passa upp. Så såg de första bibliotekarierna ut och den kulturen lever i hög grad kvar än i dag, säger Catta Torhell, ordförande i Svensk biblioteksförnings specialgrupp för ledarskapsfrågor. Hon tycker att det är dags att göra sig av med de gamla stereotyperna och forma en ny ledarskapskultur.

– det finns en fälla i vår profession: vi gömmer oss. Bakom dåliga resurser, vår kvinnliga historia, låntagarnas kortsiktiga behov. Det är på många sätt en ganska enkel väg. Man slipper ta strid.

Enligt Catta Torhell, ordförande i Svensk biblioteksförnings specialgrupp för ledarskapsfrågor, präglas bibliotekarieyrket och bibliotekens organisationskultur fortfarande tungt av sitt historiska arv. Det handlar om den traditionella bilden av yrket som en i första hand hantverksmässig profession – en bild som håller på att förändras men som fortfarande lever kvar. Och det handlar om generationer av duktiga medelklassflickor, fostrade till att serva snarare än att leda. Därför ser också ledarskapskulturen i biblioteksvärlden ut som den gör, tror Catta Torhell. Bland de relativt få män som söker sig till yrket finns en påfallande stor mängd chefer i de högre graderna. Kvinnorna förekommer mest på mellanchefernivå. Även om en förändring håller på att ske, så är det fortfarande många kvinnor som drar sig för att söka chefsjobb.

Catta Torhell har länge intresserat sig för genusfrågor, bland annat på Kvinnovetenskaplig tidskrift, som hon var med om att starta. Ändå vill hon vara försiktig när hon uttalar sig i frågorna: det är så lätt att generalisera, och ämnet är känsligt. När hon tar upp dessa frågor på seminarier och föreläsningar hettar det inte sällan till.

– Jag vill vara så fördomsfri som möjligt och inte bara välja den enklaste tolkningen. Men ledarskapsfrågor handlar om vad det är för kultur som reproduceras på en arbetsplats. Ibland kostar det på att försöka sticka hål på myterna, konstaterar hon.

Och den kultur som i hög grad fortfarande reproduceras på de svenska biblioteken är kvinnodominerad, det går inte att bortse från. Och den är gammal, över hundra år. Bibliotekariernas professionaliseringspro-

cess är den samma som för flera andra kvinnodominerade yrkesgrupper under 1900-talet; t ex sjuksköterskor, småskollärare och socialarbetare. I och med borgarklassens framväxt fanns ett allt större behov av lämpliga försörjningsmöjligheter för ogifta döttrar, samtidigt som tjänstemannakåren i samhället växte. Många av dessa kvinnor ingick i kvinnodominerade yrkesgrupper som just småskollärare eller sjuksköterskor. Andra var mer akademiskt inriktade.

En anledning till att man anställde kvinnor var att de var billiga – de krävde inga höga löner och hotade aldrig männen på deras planhalva. Men det fanns också, skriver Lisbeth Stenberg i essän ”Männens bibliotek – en kvinnosak”, ideologiska orsaker. Kvinnor ansågs på den tiden besitta vissa specifika dygder som gjorde dem lämpliga för tjänsteyrken: samvetsgrannhet, flit, tålamod och det faktum att de sällan strejkade. Det handlade också om att kvinnorna var angelägna om att hävda sig på arbetsmarknaden för att bli betraktade som fullvärdiga medborgare. Tjänsteyrkena hade högre status än t ex fabriksjobb eller hushållsarbete.

Ett av dessa tjänsteyrken var bibliotekarieyrket. Att arbeta inom kultursfären passade dessa borgerliga kvinnor perfekt. Den kända biblioteksforskaren Dee Garrison beskriver i en uppsats hur den store amerikanske biblioteksmannen Melvil Dewey lockade kvinnor till bibliotekarieyrket med att det ”gav mer utrymme för en altruistisk, självuppofterande gärning än prästens eller lärarens yrken”. Då han 1887 startade den första biblioteksutbildningen antogs 17 kvinnor och tre män. Utvecklingen var liknande i Sverige. Bibliotekarieyrket blev helt enkelt ett nytt område där bildade medelklasskvinnor kunde skapa en egen nisch. När Biblioteksskolan startade 1926 var kvinnorna i majoritet bland studenterna.

Enligt Catta Torhell är det fortfarande

den fogliga serviliteten som ligger bibliotekarierna till last.

– Det har haft stor betydelse att man redan så tidigt riktade in sig på att rekrytera kvinnor ur medeklassen: billiga, välutbildade och fogliga damer. Jag vill inte påstå att det sitter i generna, men det präglar både självbilden och synen på yrkeskåren. Vi har en tendens att hålla varandra nere i ett slags foglighetsform som tyvärr poppar upp med jämna mellanrum. Det ingår i vårt kvinnoarv: vi servar, vi leder inte. Vi gör oss gärna till offer.

Denna offermentalitet genomsyrar fortfarande stora delar av bibliotekarieyrket, menar Catta Torhell. Det finns en tendens att gömma sig bakom prat om dåliga resurser.

– Ibland känns det som om vi är en yrkeskår som använder vår tid för att tala om för varandra ”att vi går på knäna”.

Hon jämför med förlagsvärlden, en annan miljö hon har erfarenhet av:

–Förlagsvärlden präglas mer av nybyggarganda. Det är svårt att ta med sig det där mer ”actioninriktade” förhållningssättet till biblioteksvärlden. Det är ibland slående hur man i biblioteksvärlden kan skrämmas lite med den kaxighet som följer med att vilja något. Detta utesluter naturligtvis inte att man också samtidigt kan ha ett reflekterande förhållningssätt till verksamheten.

På senare år har det skett en professionaliseringsförändring i biblioteksvärlden, som har påverkat synen på ledarskapet och skapat en viss klyfta eller kulturkrock, säger Catta Torhell. Det har med bibliotekarieutbildningens utveckling att göra.

– Bibliotekarieutbildningen under större delen av 1900-talet har haft ett tydligt hantverksmässigt fokus och varit mycket rutinstyrd. Men i början av 1990-talet skedde ett paradigmskifte i takt med att nya utbildningar kom till. Bibliotekarieutbildningen

som tidigare varit mer av en yrkesskola akademiserades.

Den tidigare ordningen har avspeglat sig i hur chefsstrukturen ser ut på biblioteken, tror Catta Torhell.

– Vi har haft en del ”stora” akademiska män som ledare i biblioteksvärlden, och ett antal fogliga hantverksmässiga kvinnor. Jag menar inte att man måste vara bibliotekarie för att leda bibliotek, men det har skapat en annan ledarskapskultur.

– I den mån kvinnor haft chefstjänster har de oftast varit på t ex låneavdelningar och katalogavdelningar. Deras arbete har inte handlat om bibliotekets roll i den framtida samhällsutvecklingen utan mer om rent praktiska och konkreta frågor.

De stora förändringarna som just nu sker i biblioteksvärlden kräver en ny syn på ledarskapet, menar Catta Torhell.

– Det finns mycket som kan uppfattas som kulturskillnader om man är alltför hantverksbunden. Det gäller som ledare att signalera att det inte handlar om det ena eller det andra.

Det är viktigt att vara uppmärksam på hur professionaliseringsprocessen har påverkat vår syn på ledarskapet, tror hon.

– Vi har sett exempel där vi har fått för stort gap mellan förändringsbenägenhet och en traditionell kår. Som ledare måste man få personalen med sig men samtidigt är det oacceptabelt att bara reproducera ett traditionellt förhållningssätt.

Hur präglas då ledarskapet av att den gamla hantverksmässiga traditionen lever kvar? Catta Torhell menar att det ofta visar sig i en viss förändringsobenägenhet.

– Det ihop med att man ibland gömmer sig bakom offerrollen, att ”vi har så dåliga resurser”. Det blir ett slags snuttefil.

– Man borde i stället diskutera vilka faktorer som gör att vissa lyckas trots dåliga resurser. Det handlar om den organisations-

kultur man har – men här går vi på nattgammal is.

Bland de yngre och nyutexaminerade bibliotekarierna finns en större medvetenhet, inte minst om genusfrågor, säger Catta Torhell. Men fortfarande tampas många med det gamla kvinnoarvet:

– Även om man har en ung dynamisk personal märker jag att det fortfarande lever kvar mycket av ”duktig flicka”-syndromet. Tjejerna tar gärna på sig intressanta arbetsuppgifter som utredningsarbete och annat utvecklingsarbete, men de har fortfarande svårare med självförtroendet än killarna. Genusfrågor är ändå etablerade på ett annat sätt bland yngre kvinnor, samtidigt som jag inte tror att man kan förstå vidden av problemen förrän man själv kommer ut i yrkeslivet.

De som är etablerade inom en kvinnodominerad yrkesvärld bör ge nya kvinnor så mycket stöd de kan, säger Catta Torhell.

– Det är viktigt att man jobbar medvetet med stöd till yngre tjejer, och ger dem uppmärksamhet, så att de få män som finns inte fortsätter att automatiskt ta gräddfilen.

Tyvärr, säger hon, tycker hon sig ha sett att kvinnor inte alltid är särskilt solidariska med varandra. Inom kvinnodominerade miljöer är det inte ovanligt att kvinnor håller varandra nere i stället för att stötta varandra.

– Det är en problematik bland kvinnliga

chefer i högsta grad. Kvinnor har svårare att komma fram även i kvinnodominerade miljöer, vi tillåter inte varandra att bli chefer. Kvinnor har lättare att acceptera manliga chefer än kvinnliga. Det är paradoxalt att vi inte ens kan vara chefer i en kvinnovärld! Så mycket tid som läggs ned på att tala om hur det är att vara kvinnlig chef i en mansvärld, man tycker att det borde vara lättare att jobba i en kvinnodominerad yrkesvärld, men inte.

Det ställs också andra krav på kvinnliga chefer, inte bara inom bibliotekarieyrket. En kvinnlig chef förväntas ha större solidaritet med sitt kollektiv. Och man får inte vara för kaxig, det anses som okvinnligt, säger Catta Torhell.

Det är dock inte ett hot som har hindrat Catta Torhell. Ledarskapsfrågor ur ett genusperspektiv fortsätter att fascinera henne, och sin diskussionsiver får hon utlopp för som ordförande i Biblioteksförningens specialgrupp för ledarskapsfrågor. Det är ett bra sätt att hålla diskussionen vid liv, säger hon. Och det finns ett stort intresse för de här frågorna just nu – inte minst i och med Bibliotekshögskolans nya ledarskapsutbildning (se artikel i bb1 nr 9:04).

– Vi hoppas att specialgruppen skall kunna vara lagom provocerande utan att stänga några dörrar. Det får inte bli svartvitt.

Och i grunden handlar det ju om en och samma sak: Hur ser man på yrkesrollen? I

Samarbetsprojekt kring säkerhet

KB initierar nationell satsning

hur hög grad lever vi fortfarande med stereotyperna? Catta Torhell tror inte att man blir av med dem så lätt, och hon nämner med fasa den i bb1 presenterade biblioteksdockan Nancy Pearl, en hyssjande tant med en bokhög.

– Jag frågade nyligen på en workshop vad man ansåg att en bibliotekarie var, och svaret var samstämmigt: "Bibliotekarien är den som hjälper personer som har en fråga". Det var ett förvånande svar. Vi har svårt att själva sätta fingret på vad det egentligen är vi är – vi dras något otroligt med de där stereotyperna fortfarande.

Annina Rabe

FAKTA CATTA TORHELL:

Född: 1956

Bakgrund: Fil kand, redaktionssekreterare för Kvinnovetenskaplig tidskrift i Lund, bibliotekarieutbildning BHS i slutet av 1980-talet.

Idag: Chef för Social- och beteendevetenskapliga biblioteket i Lund sedan 1999 men kommer under våren att tillträda en tjänst som ansvarig för biblioteksverksamheten inom området för humaniora och teologi vid Lunds universitet. Ordförande i Biblioteksförningens specialgrupp för ledarskapsfrågor. Läs mer om den på www.biblioteksforeningen.org under "Specialgrupper".

Nu ska säkerheten bli bättre på landets bibliotek. Det hoppas man i alla fall på Kungliga biblioteket i Stockholm där man har tagit initiativ till och inlett ett samarbete kring ett nationellt program för bibliotekssäkerhet. De uppdagade stölderna på kb i höstas gav biblioteket anledning att inleda ett internt arbete för säkerhet. Nu har man tillsammans med fem andra bibliotek också startat en nationell satsning på säkerhet som kan komma fler bibliotek till nytta.

Arbetet utgår ifrån kb:s nationella bevarandeseckretariat och leds av konservator Lars Björk. I arbetsgruppen ingår representanter för universitetsbiblioteken i Stockholm, Uppsala och Lund samt Regionbibliotek Västra Götaland och Nordkalottens bibliotek. kb finansierar projektet och har avsatt cirka en halv miljon kronor i sin budget för ändamålet. I slutet av 2005 ska projektet avrapporteras.

Enligt Lars Björk kommer säkerhetsarbetet att bedrivas i tre steg. Steg ett syftar till att kartlägga tidigare stölder på bibliotek runt om i landet.

– Vi vill ta reda på omfattning och mönster, om det till största delen handlar om interna stölder eller om det är låntagare uti-

från som stjälar. Det viktiga är att vi får upp det här på bordet, det kan vara så att en del bibliotek inte har rapporterat stölder för att de kanske skäms lite grand. Till saken hör också att det finns en stor okunskap om vissa böckers ekonomiska värde. Kartläggningen innefattar också en upplysningskampanj, säger Lars Björk.

Ett organiserat samarbete med polis och antikvariatbranschen är inlett och en databas ska upprättas där biblioteken kan registrera försvunna böcker. Antikvariaten i sin tur ska kunna gå in i databasen och kontrollera misstänkta titlar – allt för att försvåra handel med stulna böcker.

Steg två i programmet för bibliotekssäkerhet är att ta fram riktlinjer och metoder för att ge böcker ur värdefulla samlingar ett signalement.

– Det kan vara svårt att knyta enskilda böcker till bibliotek. Vi vill förbättra möjligheterna till katalogisering och registrering. Kanske man ska fotografera verken så att man kan få upp dem i en bilddatabas och i någon form lyfta fram speciella kännetecken. Framför allt små bibliotek med några få dyrgripar har inte haft möjlighet att göra det här, säger Lars Björk.

Steg tre i arbetet ska resultera i en handbok i bibliotekssäkerhet. Det man tänker sig är en bok med grundläggande fakta om vad som är viktigt att tänka på när man vill skydda sig mot stölder.

– Det ska bokstavligen vara någonting att hålla i handen när man ute på biblioteken börjar tänka på säkerhet, säger Lars Björk.

Han är noga med att betona att programmet för säkerhet inte på något sätt är ett projekt som ensidigt vänder sig till högskole- och forskningsbiblioteken. Där är man i regel både medveten om och ganska bra på att hantera dylika frågor.

– Ambitionen är att ta fram metoder som är genomförbara på mindre folkbibliotek. Det är kanske de små biblioteken som är i mest behov av stöd, menar Lars Björk.

Se där, knappast hade man väl trott att den gemensamma kampen mot stölder på bibliotek på sitt sätt skulle komma att slå en bro mellan folk- och forskningsbiblioteksvärlden.

Henriette Zorn

En tillgång för både personal och besökare

”**D**elaktighet är nyckeln till demokratins hjärta.” Så skrev riksdagsledamoten Eva Flyborg (fp) i en motion med titeln ”Regionalt riksdagskontor i Göteborg”. Resultatet av motionen blev att inte bara en riksdagshörna i Göteborg utan också en i Sundsvall och en i Malmö som invigdes i början av 2004.

I samtliga tre städer är kontoren belägna på biblioteket och drivs som ett projekt – ”Riksdagen nära dig” – som leds av riksdagens informationsenhet.

”Riksdagen nära dig” är en mötesplats där medborgarna ska kunna träffa lokala riksdagspolitiker för att samtala, diskutera och ställa frågor kring det politiska arbetet. Tanken är att på så sätt stärka demokratin, ge riksdagspolitiker en lokal bas för möten med allmänheten, öka förståelsen för de politiska processerna och föra riksdagsarbetet närmare medborgarna.

Riksdagshörnorna är också tänkt att fungera som en ”filial” till Infocentrum i Stockholm. Där kan enskilda eller grupper hämta Riksdagens informationsmaterial, söka samhälls- och rättsinformation samt titta på webb-TV från kammaren eller från öppna utskottsutfrågningar i Riksdagshuset.

UNDER PROJEKTETS första år har flera politikerträffar ägt rum på biblioteken. Arrangemangen har marknadsförts med hjälp av bibliotekens webbsidor, flyers och affischer. I Malmö har vi de senaste två terminerna haft särskilda teman för varje träff. Det har varit aktuella ämnen såsom psykiatri, alkoholförsäljning eller bostadspolitik. Till varje tema har representanter från intresseorganisationer bjudits in. Träffarna har också marknadsförts direkt till berörda. Inför träf-

fen med tema kriminalvård skickades inbjudningar bland annat till vårdpersonal inom rättspsykiatri. De som kom bidrog till en mycket intressant diskussion om vad de politiska besluten får för konsekvenser för vardagen i vården.

Som lokal bas för ledamöterna kan riksdagshörnan även utnyttjas för andra ändamål. I Malmö höll Hillevi Larsson (s) i höstas en presskonferens i samband med lanseringen av boken *Riskera allt för en dröm*.

Det finns stora fördelar med att placera en regional riksdagshörna på biblioteket. Folkbiblioteket erbjuder fri och jämlik tillgång till information, är partipolitiskt neutralt och ställer inga krav på förkunskaper eller motprestationer hos besökarna.

SOM ANSVARIGA för samhällsämnen på stadsbiblioteket i Malmö upplever vi att projektet är en tillgång för både personal och besökare. För bibliotekspersonalen har projektet inneburit fördjupad utbildning i lagstiftningsprocessen och riksdagens arbete då Riksdagsbiblioteket hållit särskilda kurser på biblioteket. Projektet har också inneburit att omvärldsbevakningen har förstärkts. Det är viktigt att personalen är väl orienterad i dagsaktuell debatt, dels för att kunna välja engagerande teman till politikerträffarna, men också för att kunna svara upp emot det informationsbehov som uppstår i samband med träffarna.

Diskussionen om folkbibliotekets demokratiska uppgift har tagit ny fart. Bibliotekspersonalen har en viktig roll genom att tillhandahålla det offentliga trycket men också ett stort ansvar att göra samhällsinformationen tillgänglig och begriplig för alla medborgare. Genom att bjuda in politiker och intresseorganisationer tydliggör vi också för

dem att biblioteket aktivt tar ansvar för att främja demokratin.

MELLAN RIKSDAGENS informationsenhet, Riksdagsbiblioteket och de tre folkbiblioteken har det utvecklats ett väl fungerande nätverk. Det utbyts kunskap och erfarenheter som stärker och ger inspiration till den egna verksamheten.

För besökarna har konsekvenserna varit en närmare kontakt med och förståelse för riksdagsledamöternas arbete. Riksdagsledamöterna har i sin tur fått en bas på hemmaplan där de kan möta väljarna. Det finns utrymme för långa samtal och diskussioner och det är väljarnas frågor som står i centrum.

Debatter i media tenderar ofta att bli polemiska och det lämnas sällan utrymme till nyanser och sammanhang. ”Riksdagen nära dig” är ett forum där både politiker och allmänhet kan tala till punkt.

Redan finns planer på nya regionala riksdagshörnor. Under hösten kommer också Umeå stadsbibliotek att inviga sin riksdagshörna och förhoppningsvis kommer fler att följa i spåren.

Vi ger Eva Flyborg rätt. Delaktighet är demokratins hjärta. Utan medborgarnas engagemang och insyn förlorar politiken sin legitimitet. Att främja delaktighet, engagemang och insyn i politiska beslut har alltid varit nyckeln i bibliotekens demokratiska arbete. Med projektet ”Riksdagen nära dig” har detta arbete intensifierats och gett bibliotekspersonalen nya möjligheter att utveckla verksamheten.

Maria Andersson och **Anna Åkerberg**
Bibliotekariär vid Stadsbiblioteket i Malmö

Högskolan i Borås Bryter ny mark

Ibörjan av mars beslutade Borås högskolestyrelse att högskolan ska sälla sig till skaran förhoppningsfulla universitetsaspiranter. Men med en egen twist som man hoppas ska öka chanserna, nämligen som professionsuniversitet.

Professionsuniversitet är ett relativt nytt fenomen. Formerna kan se lite olika ut, men ambitionen är densamma: att anknyta mer till världen utanför den akademiska och ta till vara kunskap som man får och utvecklar i yrkeslivet. För att kunna göra det måste man gå utanför den traditionella indelningen av forskning i de fyra fakultetsområdena naturvetenskap/teknik, medicin, samhällsvetenskap och humaniora.

– Verklighetens problem rymms inte i de här fyra facken. Ambitionen är att involvera yrkesverksamma människor i forskarvärlden, säger Eva Selin-Lindgren, professor i fysik och en av de ansvariga för universitetsprojektet.

Professionsuniversitet började dyka upp för ungefär tio år sedan och finns nu i olika varianter i England, Australien, Norge och usa.

– Det kanske inte finns någon exakt förebild för vad vi vill göra, men tendenserna i omvärlden går i samma riktning. Det finns

gott om exempel på att kunskapsbildningen är snabbare på företag och arbetsplatser än på högskolor, menar Eva Selin-Lindgren.

För att kunna gå utanför den traditionella fakultetsindelningen planerar man att skapa nya strukturer för forskarutbildningen. Eller doktorsskola, som Eva Selin-Lindgren föredrar att kalla det. Istället för att utgå från fakulteter ska doktorsskolorna byggas upp kring de problem man väljer att studera. I varje grupp kan sedan doktorander och handledare med olika fakultets- och utbildningsbakgrund ingå.

I en grupp som t ex studerar miljöanpassad storstad kan det ingå sådant som transport, vattenförsörjning, avfall, men också logistik och information.

Titeln skulle heller inte följa den traditionella formen, teknologie doktor, medicine doktor osv. Istället blir man doktor inom det område man fördjupat sig i, t ex doktor i miljöanpassade transporter. Det är nämligen inte självklart att det här är en titel som ska användas för en akademisk karriär. Studenterna kan lika gärna välja att fortsätta sitt arbete utanför som inom universitet och högskolor.

Eva Selin-Lindgren har hört kritik mot planerna på professionsuniversitet. Bland annat har studenter oroat sig för att de inte

Eva Selin-Lindgren ansvarig för universitetsprojektet.

längre skulle få välja forskningsområden fritt, utan vara styrda av näringslivets krav.

– Det är helt enkelt inte sant, naturligtvis ska doktoranden själv få välja vad han eller hon vill fördjupa sig i, säger Eva Selin-Lindgren.

Det har också hävdats att de disputerade från ett professionsuniversitet skulle bli ett B-lag, men det förstår Eva Selin-Lindgren inte alls.

– Kanske tror de att det skulle vara lättare att disputerar på det här sättet, men det blir nog snarare svårare. Det handlar om att bryta ny mark, hävdar Eva Selin-Lindgren.

Annika Eriksson

Bibliotekshögskolan kluven till universitetsansökan

Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan vid Högskolan i Borås har en kluven inställning till högskolans ambitioner att bli professionsuniversitet. Till själva grundidén är institutionen positiv. Att bli professionsuniversitet känns som en naturlig utveckling av arbetet på Högskolan i Borås, anser Katriina Byström, prefekt vid institutionen.

Men när det gäller hur konceptet ska tillämpas finns det vissa tveksamheter. I ansökan talas det om en doktorsutbildning med

egen utformning som komplement till den traditionella forskning som bedrivs vid andra universitet. Här menar institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan att dess roll är tongivande i Bibliotekssverige – man måste kunna erbjuda en traditionell forskarutbildning.

Det här är en kritik som ledningen tagit till sig.

Katriina Byström, prefekt vid Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan vid Högskolan i Borås.

Från högskola till universitet – hur påverkas biblioteket?

–I ansökan står det nu klart och tydligt att vi kommer att bedriva traditionell forskarutbildning parallellt med en utveckling av den nya doktorsutbildningen, säger Katriina Byström.

Institutionen har också ställt sig tveksam till de nära relationer mellan akademi och professioner som ansökan betonar.

–Närhet är bra, men med ett alltför nära samarbete med professionsföreträdarna finns en risk att man blir hemmablind. Förhållandet mellan akademi och professioner måste vara sådant att man kan kritisera varandra, säger Katriina Byström.

När det gäller synen på kunskap och kunskapsbildning efterlyser institutionen för Biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan en tydligare hållning. Katriina Byström betonar att utbildningen vid institutionen varit akademisk endast i tio år.

–Vårt ämne är mycket professionsnära, och vi kommer att få ut mycket bra av det här. Det blir en spännande process att utveckla idén i verkligheten, säger Katriina Byström.

Annika Eriksson

Sambiblioteket, Campus Hjärtum.

Vid årsskiftet 2005 blev Mithögskolan Mittuniversitet, och Mithögskolebiblioteket universitetsbibliotek. Frågan är vilka praktiska förändringar det egentligen innebär?

–Det här första året handlar mer om förberedelser inför förändringar som kommer framöver, säger Roland Hjerpe, överbibliotekarie.

Redan nu har ändå ett konkret beslut tagits om en utökad satsning på digitala resurser. De doktorander som tidigare använt Mithögskolans bibliotek har varit knutna till andra universitet och haft tillgång till deras databaser. Nu är biblioteket universitetsbibliotek, och måste självt kunna erbjuda resurserna. Av samma anledning betyder övergången till universitet en förskjutning av förvärven mot forskning och forskningslitteratur.

En annan förändring gäller arbetsbelast-

ningen under året. Erfarenheter från Örebro visar att studenter på grundnivån försvinner när terminen är slut, medan doktorander stannar och fortsätter utnyttja biblioteket för sin egen forskning. Det gör att framförallt sommaren förmodligen kommer att bli mer arbetsintensiv än tidigare.

En viktig del av forskningsarbetet är möjligheterna till publicering. Roland Hjerpe arbetar just nu med en PM som ska ta fram riktlinjer för vetenskaplig publicering, både i Sverige och internationellt.

Men övergången från högskola till universitet får konsekvenser även för sådant som inte är direkt kopplat till forskarutbildningen.

–Universitetsblivandet gör att man tittar på allt som är på gång med andra ögon, menar Roland Hjerpe.

En hel del av det som är på gång kan man hitta i den utredning som gjordes under 2004, *Sveriges Mittuniversitet 2005* (se bb1 2004:03). Av de förslag som diskuterats där är det enskilt viktigaste den förstärkning av databaser som man alltså redan fattat beslut om. Förutom databaser diskuterar utredningen också ett tydligare och mer systematiserat engagemang från utbildningens sida i bibliotekets arbete, studieplatser och resurscentra.

Annika Eriksson

Högskola eller universitet?

Från början var våra svenska lärosäten antingen universitet, universitetsfilialer eller fackhögskolor. Det var först i och med 1977 års utbildningsreform som högskolorna etablerades, däribland Högskolan i Borås.

Reformen innebar att det skulle finnas en högskola i varje län med uppdrag att ge grundutbildning. Då fanns inga tankar på att högskolorna skulle kunna bli universitet.

Men i mitten av 1990-talet ansökte tre universitetsfilialer – Karlstad, Örebro och Växjö – om att bli universitet. Även Mithögskolan, som visserligen inte var universitetsfilial utan en sammanslagning av två

högskolor, lämnade in en ansökan.

I samband med högskolornas ansökningar fick man för första gången anledning att definiera skillnaden mellan högskolor och universitet. Den formella definitionen är den generella rätten att ge doktorsexamen. Men i realiteten finns även andra skillnader och de handlar om vad som krävs för att kunna ge forskarutbildning. Dit hör till exempel välutvecklade forskningsmiljöer, flera forskningsområden och undervisningsresurser för att kunna ta hand om doktorander.

Regeringen remitterade de ovan nämnda högskolornas ansökningar till Högskolever-

ket som prövade dem enligt de kriterier regeringen fastställde. Verket kom fram till att Karlstad uppfyllde kriterierna inom två vetenskapsområden, men Växjö och Örebro endast inom ett. Regeringen beslutade ändå att alla tre skulle få universitetsstatus 1998. Mithögskolan fick rätt att kalla sig universitet vid årsskiftet 2005.

Av de högskolor som ansökt efter dessa första fyra högskolor har hittills ingen remitterats vidare till Högskoleverket. Just nu ligger ansökningar från Mälardalen, Blekinge, Malmö och Södertörn hos regeringskansliet.

Annika Eriksson

EU-kommissionen ger sig inte

Hur ska det gå för bibliotekersättningen? Ja, det kan man undra nu när eu-kommissionen tagit det första steget i en rättsprocess som kan sluta i egdomstolen. Strax före jul fick Sverige (och Danmark och Finland) en så kallad formell underrättelse. Kommissionen anser att den svenska bibliotekersättningen innebär direkt eller indirekt diskriminering eftersom "ersättningen beviljas endast nationella upphovsmän eller upphovsmän som bor i särskilt område". Med andra ord: Det som kommissionen surar över är att de 114 miljoner kronor som Sveriges Författarfond fördelar i form av stipendier och som ersättning för biblioteksutlåningen endast tillfaller svenska författare (se även bb1 nr 8/2004). Frågan har under årets första månader beretts i regeringskansliet, inom två månader ska svar lämnas till kommissionen. Om den inte nöjer sig med svaret, följer nästa steg där man från kommissionens sida förbehåller sig rätten att avge ett så kallat motiverat yttrande. Om detta inte följs får kommissionen föra ärendet vidare till egdomstolen.

– Hur vi än svarar så kan vi nog vara ganska säkra på att det inte är slut med det.

Det menade Göran Söderström, som handlägger ärendet på justitiedepartementet, när Författarfonden ordnade ett informations- och debattmöte i februari. Han ville inte spekulera om utfallet men understök att man från Sveriges sida inte bara kan avfärda kommissionens påståenden som grundlösa. Den här frågan kan komma att stötas och blötas i flera år men det är fullt möjligt att kommissionens motiverade yttrande kommer redan före sommaren.

Från svensk sida har man hittills satt sina förhoppningar till Danmark som 1946 införde en modell för bibliotekersättning som kom att bli mönster för Sverige. Den

danska ordningen, som alltså liknar den svenska, godkändes av eu 1992, något som kommissionen idag har vissa svårigheter att hantera. Enligt Göran Söderström vill den inte kännas vid de utfästelser man då gav Danmark.

Grunddragen i den svenska bibliotekersättningen ser ut som följer:

- Låntagare lånar böcker.
- Staten betalar en dryg krona per utlånad bok till Författarfonden som ersättning för lånet.
- Författarfonden betalar ut pengar till svenska författare och författare som har sin vistelseort i Sverige. En del betalas ut som ersättning för bibliotekslån (ersättning för utlåningen av ett upphovsrättsligt skyddat verk och en öressats för antal utlånade skyddade verk), en större del används till stipendier, pensioner och garanterad författarpeng till författare, översättare, fotografer och tecknare.

Bibliotekersättning kom till dels för att kompensera ett inkomstbortfall för författaren på grund av utlåningen på bibliotek (om boken lånas ut på bibliotek säljer den mindre i bokhandeln); dels för att stödja författare vilkas inkomster inte är så stora på bokmarknaden i ett litet språkområde där endast ett fåtal bästsäljande författare kan försörja sig.

Den "svenska modellen" med en bibliotekersättning kopplat till upphovsrättslagen, var en kulturpolitisk åtgärd, menar Gunnar Petri som är ordförande i STIM och som för närvarande skriver en doktorsavhandling om upphovsrättens framväxt i Sverige.

Hans uppfattning i frågan är glasklar. eu-kommissionen har rätt, det nuvarande systemet är diskriminerande. Hans förslag:

– Separera systemen. Kalla bibliotekser-

sättningen för vad det är: kulturpolitik, och släpp kopplingen till upphovsrätten.

Knäckfrågan är alltså om bibliotekersättningen ska ses som en del av en inre marknad (som även omfattar utländska upphovsmän) eller som kulturpolitik. I det förra fallet har eu maktkompetens medan kulturpolitiken är en nationell angelägenhet.

Gunnar Petri var inte ensam om att förespråka en modell där man särar på upphovsrätt och kulturpolitik.

– Den här hybridformen blir svår att förklara inför eu-domstolen, det kommer inte att gå att försvara den juridiskt, menade Arne Ruth.

Det man är inne på är alltså att bryta ut stipendiefördelningen till författarna ur bibliotekersättningen. Det skulle innebära ett kulturpolitiskt stöd i form av stipendier och ett upphovsrättsligt stöd som relaterar till antalet biblioteksutlån (vilket kan bli dyrt för staten när även utländska upphovsmän ska omfattas).

Andra föredragshållare på seminariet, som exempelvis John Erik Forslund, ansåg att man ska slåss för "den svenska modellen".

Även Bengt Göransson, f d kulturminister, höjde ett varnande finger.

– Bibliotekersättningen har gett biblioteken en position i kulturpolitiken som de annars inte skulle ha. Kopplingen till upphovsrätten gav dem ett ansvar och en uppmärksamhet som de annars inte skulle ha haft. Det kan vara värt att komma ihåg idag. Biblioteken lever farligt, steget är inte långt till avgiftsbelagda lån. Bibliotekslagen skyddar inte biblioteken – lagar kan nämligen ändras.

Frågorna tornar upp sig. Sverige är ju inte ensamt om att ha fått en reprimand från kommissionen. För ett antal andra Europeiska länder som Spanien, Irland och Portu-

Länsbiblioteket i Örebro – lokal värd för Europa Direkt?

gal har frågan drivits till domstol och Belgien lär till och med ha blivit dömt? Hur har det gått för dessa länder? Det kunde ingen på seminariet svara på. Och varför agerar man inte samfällt på nordisk nivå och stödjer varandra?

Meningarna i församlingen var visserligen delade om huruvida man ska slåss för ett system som fungerat i femtio år eller låta eu bestämma hur den svenska biblioteksersättningen i framtiden ska utformas. Men hur tänker man på regeringskansliet? Det var väl för mycket att hoppas på Leif Pagrotskys närvaro men någon från kulturdepartementet kunde väl ändå ha infunnit sig på mötet. Och borde man inte, om man nu avser att slåss för att kalla biblioteksersättningen för kulturpolitik och därmed en nationell angelägenhet, vässa de kulturpolitiska argumenten. Ett argument som redan förts fram i olika sammanhang, bland annat av Författarförbundet, är att Sverige i ett europeiskt perspektiv är ett litet språkområde (i eu utgör det svenska språket tre procent). Det motiverar en kulturpolitik som värnar om de inhemska författare. Ett annat argument är bibliotekens roll.

– Tillgången till de fria bibliotekens fria utlån, där vem som helst kan låna vad som helst är en grundläggande del av demokratin. Det är ett tungt argument när vi ska argumentera för det här inför eu, slog Arne Ruth fast.

En viss handfallenhet utmärker hanteringen av frågan. Arne Ruth ansåg att man kan ifrågasätta eu-kommissionens imperialistiska attityd mot sina medlemsstater.

– Men jag har ibland känslan av att Sverige – ett land med byråkratiska traditioner – tenderar att ta andra stora byråkratier på för stort allvar.

Kanske är det där skon klämmer.

Henriette Zorn

Länsbiblioteket i Örebro kan få uppdraget att för länets räkning organisera eu:s nya lokala informationsnätverk Europa Direkt. Länsbiblioteket hör till de organisationer som i Bryssel utvärderats positivt för att stå värd. Projektet löper fyra år och man kommer att arbeta direkt under eu-kommissionen.

Europa Direkt ska ersätta de gamla informationsnätverken Info Point Europa och Carrefour som avslutades vid årsskiftet. Ambitionen med de nya informationskontoren är att nå alla medborgare, oavsett om de bor i städer eller på landsbygden, med information om eu:s alla verksamhetsområden. Tyngdpunkten ska ligga på dialog och en central uppgift blir att öka förståelsen för vad eu betyder för medborgarna i vardagen.

– Det var politikerna i kommunen och i landstinget som uppmanade oss att söka när det här utlystes. Sedan fick vi hjälp av personer på landstinget att formulera och fylla i ansökan, berättar Peter Alsbjer, länsbibliotekarie.

Europa Direkts lokala baskontor kom-

mer att organisatoriskt ligga under länsbiblioteket men rent fysiskt i Askersund vilket, enligt Peter Alsbjer, hänger samman med att Askersund är en ekonomisk intressent.

– Man kan säga att det handlar om utlokalisering av en länsbiblioteksfunktion, säger Peter Alsbjer.

Budgeten ligger på 83 000 euro, drygt 700 000 kronor per år. Nya pengar ska sökas från år till år. Det är en grannlaga uppgift som väntar länsbiblioteket. En fråge- och svarstjänst ska organiseras, man ska stå till tjänst med information om webbplatser, öka medvetenheten om eu:s program och politik och framför allt identifiera olika målgruppers behov av riktad information.

– Vi har den här erfarenheten, mycket av det här låter som det vi gör på biblioteket. Vi ska samarbeta och jobba med våra nätverk. I länet har vi sextio bibliotek inklusive skolbibliotek och alla kommer förmodligen inte att vara intresserade. Men jag räknar också med att många inte kommer att vara helt ointresserade, säger Peter Alsbjer.

HZ

Mellanstadieelever får bok

Världsbokdagen firar 10-årsjubileum i Sverige den 23 april i år. Enhetsportot och frimärket firar 150-årsjubileum. För att uppmärksamma detta ger Posten (Stamp Collection ag), Myndigheten för skolutveckling och Svenska förläggareföreningen en bokgåva till alla Sveriges elever i klass 4. Boken heter "Det gula mysteriet" och är skriven av Kersti Björkman och illustrerad av Mats Rhenman. Den bygger på berättelsen om världens mest eftertraktade och dyrbara frimärke tre Skilling Banco Gul och dess väg genom historien. En lärarhandledning följer med boken och förhoppningen är förstås att öka intresset för det svenska språket och att både lärare och elever ska bli inspirerade till att läsa och skriva.

HZ

Ny framtid för nyhetsbrev

Det talas mycket om satsning på forskning, men trots det måste många dra åt svängremmen lite till. Ett exempel är nedläggningen av Kulturpolitiskt nyhetsbrev som sedan 1997 getts ut av Centrum för kulturpolitisk forskning vid Bibliotekshögskolan i Borås. Det är de allmänna besparingarna på Högskolan i Borås som gör att Centrum för kulturpolitisk forskning inte längre har resurser för att sammanställa, redigera och distribuera ett tryckt nyhetsbrev.

För att kompensera det kommer man att satsa på en aktivering av hemsidan och på ett nyhetsbrev via e-post. Den vetgirige rekommenderas alltså att hålla ett öga på Centrums hemsida: www.hb.se/bhs/kpc

AE

Alla talar om Robert...

Möt forskaren som specialiserat sig på mellanchefer

Någon gång under denna långa vinter verkade det som om "alla" började prata om Robert Wenglén, företagsekonomen från Lund som specialiserat mellanchefernas situation. Han framträdde vid fjolårets Biblioteks dagar i Karlstad, och har sedan dess träffat ledningsgrupper och chefer vid ett antal bibliotek. I mitten av mars var han kursledare på bibsam:s chefskurs.

Robert Wenglén disputerade på sin forskning om mellanchefer och deras lärande i mars 2005, och när jag träffar honom på hans tjänsterum är det fullt av kartonger med nytryckta doktorsavhandlingar. Inför vårt möte har jag tillbringat några timmar med att läsa avhandlingen, som heter *Från dum till klok?*, (Lund Studies in Economics and Management; 81). Det var en rolig och spännande läsning, eftersom man som läsare ingående och insiktsfullt får följa ett par mellanchefer och deras vedermödor under en längre tid.

Titeln *Från dum till klok?* syftar på den traditionella föreställningen om att chefer lär sig att bli bättre som chefer, att deras förståelse hela tiden ökar och att de från att ha varit "dumma" (dvs. inte ha förstått så mycket) utvecklas till att bli "kloka". Men så enkelt är det inte. Deras lärande handlar mer om deras eget identitetsarbete som närmast kan beskrivas som en ständig kamp.

– Jag blev faktiskt själv förvånad över det som jag kom fram till i mina fallstudier, säger Robert Wenglén. Jag hade förväntat mig att de skulle få en ökad förståelse för sitt arbete. Men för mellancheferna handlar det väldigt mycket om att mogna som människor, och det handlar om makt och politik, om moral.

Kan man då lära sig att bli chef?

– Åtminstone kan man lära sig om det här med att vara chef. Man kan öka sin medvet-

enhet. I och med att man blir utnämnd till chef, så startar någon form av lärandeprocess, men det innebär inte nödvändigtvis att man blir bättre som chef.

Många av de mellanchefer som du har intervjuat verkar ha lärt sig hur man inte ska göra, via "det dåliga exemplet makt" – alltså via de dåliga chefer de haft.

– Ja, och detta slår ju håll på det traditionella ledarbegreppet. De flesta medarbetare uppfattar troligtvis inte sina chefer som ledare. Självbilden hos många chefer är nog rätt dålig.

Har just mellancheferna en svår roll?

– Absolut! Näst intill ett helvete! De är klämda mellan barken och veden. De ska fungera som översättare nedåt samtidigt som de ska föra medarbetarnas talan uppåt. De dansar på en gräns och de saknar ofta en social hemvist. Ensamheten är ett problem, liksom deras identitet.

Varför är mellancheferna så ensamma?

– För att han eller hon varken tillhör ledningskulturen eller medarbetarkulturen. Gemenskap kan finnas med andra mellanchefer men oftast har den typen av kontakter och nätverk inte någon officiell sanktionering uppifrån.

Kan man lösa "ensamhetsproblemet"?

– Jag ser ingen direkt "lösning" på problemet. Men jag tror att det är viktigt att mellancheferna blir medvetna om vad deras chefskap innebär. De måste kunna balansera mellan olika intressen, och det är bra om man kan ha så kallade multipla självidentiteter.

Multipla självidentiteter – måste man inte göra våld på sig själv då?

– Nej, det är inget onaturligt i det. Om jag jämför med mig själv så intar jag ju olika

roller beroende på sammanhanget: på jobbet, hemma, med kompisarna, med föräldrarna etc. men det kan få långtgående konsekvenser för individen om man intar olika moralinställningar beroende på situationen. Man bör fundera över sin etiska grundinställning. Hur man exempelvis ser på begreppet lögn? Enligt en traditionell pliktetik är det alltid fel att ljuga, medan en mer pragmatisk konsekvensetik säger att det kan vara OK att ljuga så länge ingen direkt skadas och så länge fler gynnas än missgynnas.

Det låter som manipulation?

– Makt och politik handlar bland annat om att övertyga. Och det kan innebära manipulation. Det ordet är inte negativt laddat för mig, till skillnad från ordet opportunist.

Finns det en frestelse att som chef försöka regissera verkligheten?

– Det finns ingen objektiv verklighet. Den konstrueras ständigt och man kämpar med att skapa den. En viss händelse kan tolkas på en rad olika sätt, där mellancheferna gör sin tolkning och försöker få den att accepteras av andra. Det är därför chefskapet är så politiskt.

Du har ju träffat en hel del biblioteksfolk, särskilt chefer, det senaste året. Har du någon kommentar till just ledarskap på bibliotek?

– Det är något med bibliotekariers identitet som jag funderat över. Vem är vi, varför finns vi, vilket är vårt existensberättigande? Kanske tar man sig för givna. Samtidigt känner många igen sig när jag pratar om mellanchefernas situation. Det finns en öppenhet att ta till sig saker.

Folkbiblioteken arbetar ju i politiskt styrda organisationer medan universitets- och högskolebiblioteken befinner sig i akademiska organisationer. Hur påverkar det ledarskapet?

– Båda typerna av organisationer är politiska, det är nog min enda kommentar här.

Biblioteken är ju kvinnodominerade, men tittar man på chefsskiktet är männen överrepresenterade.

– Ja, men så är det ju nästan överallt. Jag tror att det stämmer som ofta sägs att kvinnor känner att de måste klara mer än de uppsatta kraven på en chef, medan en man kan tänka att han nästan uppfyller kraven, och resten kan han väl lära sig. En inställning som ofta också uppmuntras av organisationen i övrigt. Det ligger kanske något i det att dagens organisationer är skapade av män för män.

– Det är svårt för en kvinna att vara chef över kvinnor. Man måste inse att man inte är en i gänget och man måste hålla en viss distans. Män som är chefer över kvinnor kan ha det lättare att hålla denna distans.

Om vi återvänder till din forskning och din avhandling, vad var det som dina intervjuobjekt tyckte var roligt med att vara chef?

– De två personer som ingick i mina djupa fallstudier upplevde stora problem med att vara chefer. Båda slutade ju också. Så det var faktiskt inte så mycket prat om vad som var roligt. Men andra jag intervjuat pratar om att det är roligt att ha inflytande, att vara spindel i nätet, att det är roligt att försöka påverka andra människor. Det ger också en viss status, i privatlivet osv. Jag tror också att man måste tycka att det är roligt att förhandla, att gilla det politiska spelet.

Vi står inför en generationsväxling, som inte minst berör chefsskiktet. Vad tror du händer när 70-talisterna blir chefer? Eller 80-talisterna?

– Bilden hittills har ju varit att de är individualister. Att de inte går att styra, att organisationerna kommer att bli plattare, att de älskar att jobba hemma, allt det där. Men mitt intryck är att så ser det inte alls ut. De

FOTO: HENRIETTE ZORN

Robert Wenglén disputerade nyligen på sin forskning om mellanchefernas situation.

har sett baksidan av alltför mycket decentralisering. Pendeln kan komma att slå tillbaka. Men de är modiga och jag tror inte de kommer att tveka inför att bli chefer.

Din avhandling är ju spännande att läsa, särskilt fallbeskrivningarna. Det får en att tänka och reflektera. Men mitt intryck är att ganska få chefer läser böcker om ledarskap, än mindre reflekterar över sitt ledarskap eller har personliga bollplank, handledare etc. Håller du med?

– Ja, det gör jag. Samtidigt ska man komma ihåg att reflektion och personlig handledare, ja det är kanske bra för en del, men inte nödvändigtvis för alla. Det kanske väcker en björn som sover. Den selektiva ohörsamhet som många chefer utvecklar kan vara ett bra skydd för att undgå att låta sig kvävas av alla krav.

Hur ser du på de två begreppen chef respektive ledare?

– En chef fördelar arbetet, kontrollerar, administrerar. En ledare motiverar, inspirerar, är visionär.

Det är vanligt att människors associationer till ordet "chef" ofta är positivt laddade, medan det motsatta råder för ordet "ledare".

– Ja, så är det. Chefer vill ofta associera sig med ledarrollen, men vågar många gånger inte "chefa", peka med hela handen och fatta beslut. En av de mellanchefer jag studerat sa till exempel att hon ville styra utan att det syntes. Kanske är det något typiskt svenskt. Det konsultativa ledarskap som "mina" mellanchefer arbetade med kan bli väldigt otydligt och luddigt. Samtidigt behöver man båda sidorna och exempelvis kunna sätta gränser. Precis som i barnuppfostran behöver man kunna sätta gränser för medarbetare.

Jakob Harnesk

Bibliotekskonsult och frilansskribent

Högskolornas samverkan med omvärlden

Biblioteken en viktig resurs

Som ett led i universitetens och högskolornas samverkan för utveckling av demokratin bör biblioteken användas i större utsträckning. Det anser Högskoleverkets bedömargrupp i rapporten "Högskolan samverkar" (Högskoleverkets rapportserie 2004:38) – en studie och utvärdering av universitetens och högskolornas samverkan med omvärlden.

Att högskolorna ska samverka med det omgivande samhället är ett uppdrag som getts av regering och riksdag och som finns formulerat som ett krav i högskolelagen.

Syftet med Högskoleverkets utvärdering är att ge perspektiv på och kunskap om hur samverkan med omvärlden ser ut och uppmuntra till utveckling på området.

I utvärderingen lyfter man bland annat fram de lärosäten som anses ha lyckats bäst med samverkansarbetet. Just när det gäller demokratiaspekten har Göteborgs universitet, Högskolan i Trollhättan/Uddevalla och Mälardalens högskola samverkat bäst med omvärlden, enligt Högskoleverkets bedömning. Och det beror bland annat på att biblioteken används som en resurs i det arbetet.

Utvärderingen är intressant eftersom den belyser och betonar bibliotekens roll i högskolans samverkansuppgift: *"Biblioteken är, vid många lärosäten, en resurs i kommunikationen med olika grupper utanför högskolan. Vi anser att en ökad användning av biblioteken i detta syfte kan förstärka lärosätenas kommunikation med omvärlden."*

Konkreta exempel ges på bibliotekens olika roller. När det gäller det livslånga lärandet nämns till exempel Högskolan i Borås där högskolebiblioteket tagit initiativ till samverkan mellan samtliga kommunbibliotek i Sjuhärad och stadsbiblioteket i Varberg. När det gäller webbpublicering lyfter man fram Lunds universitet som ser sitt universitetsbibliotek som en huvudaktör när det gäller att göra vetenskapligt material tillgängligt för nya grupper genom webben.

Beträffande spridning av forskningsmaterial nämns, bland flera andra lärosäten, Karlstads och Stockholms universitet. I

Karlstad har ledningen beslutat att biblioteket ska utvecklas mot ett "Learning Resource Center" och har bland annat knutit förlagsverksamheten till biblioteket.

För den omvärld som utgörs av studenter och distansstuderanden lyfts samarbete inom ramen för Nätuniversitetet och Jourhavande bibliotekarie fram. På företagssidan hänvisar man till Karolinska institutet som i samverkan med biblioteket erbjuder företag inom biomedicin skräddarsydd service inom ramen för KIB plus. Fler exempel förekommer i Högskoleverkets utvärdering.

Den ska, enligt universitetskanslern Sigbrit Franke och utredaren Maria Lönn, föl-

Biblioteken i ett lärande samhälle

jas upp inom tre år. Under detta år kommer Högskoleverket fortsättningsvis ha samverkan "i blickfånget" men vidgar uppgiften genom en internationell studie på området.

HZ

Högskolan samverkar

Högskoleverkets rapportserie 2004:38

Utvärderingen kan hämtas via www.hsv.se

Ny service till vuxenstuderande i Jämtland

En stor del av bibliotekens besökare utgörs av studenter och inte minst distansstuderande som behöver information oberoende av tid och rum. Det är bakgrunden till ett samverkansprojekt i Jämtland och Väster-norrland mellan länsbibliotek och lärcentra samt Kommunförbundet kring en webbaserad studieplats. I slutet av februari startades www.studieguide.se – ett led i att utveckla servicen för vuxenstuderande och främja vuxnas lärande.

– På webbplatsen ser man vad biblioteken kan erbjuda för service och man kan även få tips om hur man söker information. Via webbplatsen ska vi kunna ge service också när biblioteket är stängt, säger Anna Ring, som är projektledare för Studieguiden och knuten till LärCentrum i Jämtlands län.

Utöver vuxenstuderande vänder sig webbplatsen främst till studieovana som kan få svar på och tips om hur de ska lägga upp sin informationssökning och hur man till exempel förhåller sig källkritiskt till information.

Annika Mohlander har gjort illustrationerna i studieguide.se

Pedagogisk enkelhet utmärker webbplatsen, från den trevliga men informationsluffiga ingångssidan till de sidor som nås genom att man klickar på guidens olika rubriker.

Ambitionen är, menar Anna Ring, att det ska vara så enkelt och luftigt som möjligt. Ibland tenderar man att pressa in för mycket information på för liten yta och det kan stöta bort snarare än att locka.

– Meningen är att det ska kännas lätt och trevligt att besöka guiden, därför har vi också jobbat mycket med utseendet och illustrationer, säger Anna Ring.

Bibliotek på entreprenad

Christina Lidström, affärsinnehavare och biblioteksansvarig.

Biblioteken i ett lärande samhälle

En grupp bestående av bibliotekarier och handeldare från några lärcentra har tillsammans arbetat fram webbplatsen som sedan testats på en grupp vuxenstuderande.

För att genomföra projektet fick man cirka 200 000 kronor i bidrag från finansdepartementet. På sikt är det meningen att länsbiblioteken ska ta ansvar för drift och uppdatering av webbplatsen. Trots att webbplatsen är relativt nyöppnad har man redan fått gensvar.

– Än så länge har reaktionerna varit positiva, säger Anna Ring.

HZ

DELTAGARE I PROJEKTET STUDIEGUIDE.SE:

Jämtlands länd bibliotek
Länsbiblioteket Västernorrland
Bildningsförbundet Mittnorrland
LärCentrum i Jämtlands län
Ånge folkbibliotek
Ånge lärcentrum
Ångströmsenheten,
Bräcke bibliotek
Lärcentrum Bräcke
Kommunförbundet Jämtlands län

Ikalix kommun har man ökat öppet-hållandet på en av sina filialer med 28 timmar utan att betala en krona mer. Det låter som en dröm men det är verklighet. Det handlar om bibliotek på entreprenad.

Det var när filialföreståndaren i Töre skulle gå i pension som det här alternativet dök upp. En ung kvinna från byn ville starta bok- och presentaffär i den nedlagda kiosken mitt i byn. Väg i vägg låg biblioteket och hon erbjöd ett samarbete. Väggen revs under hösten och från och med 1 mars jobbar hon på kontrakt för biblioteket. Huvudbiblioteket står för de fasta kostnaderna och betalar hennes ersättning, men eftersom hon är egen företagare har biblioteket inget anställningsansvar.

– Vi hjälper henne och hon hjälper oss, säger bibliotekschef Irene Wallin, som inte ser några uppenbara nackdelar med arrangementet. Den nya filialföreståndaren har visserligen ingen biblioteksutbildning, men det hade inte den förra heller.

– Det är väl personalmöten och utbildning som kan bli svårt, hon sitter ju fast i sin övriga verksamhet, menar Irene Wallin.

Men det är inte bara i Töre som biblioteket valt en ny lösning. I Morjärv har man skrivit kontrakt med byautvecklingsföreningen om drift av biblioteksfilialen.

Föreningen har anställt en person på halvtid som betalas av Arbetsförmedlingen. Inte heller här rör det sig om en utbildad bibliotekarie, men han studerar till bibliotekarie på distans. Föreningen står även för lokalhyra. Huvudbiblioteket ansvarar för böcker, tidskrifter, transport och andra fasta kostnader.

– Risken skulle väl vara om föreningen byter styrelse plötsligt, men vi har skrivna kontrakt som är svåra att bryta, säger Irene Wallin, som provat olika samarbetsformer tidigare.

– Man måste våga. Det känns spännande att prova två helt nya koncept.

Annika Eriksson

Hallå

Kjell Nilsson

Bibsam

Arbetet med gats, General Agreement on Trade in Services, fortsätter, inte minst i biblioteksvärlden. I början av mars anordnade eblida en konferens i Cambridge med titeln *Trading in Knowledge? The World Trade Organisation and Libraries*. Kjell Nilsson var där som arrangör.

Vad var syftet med konferensen?

– Vi ville sprida kunskap om gats och konsekvenser för biblioteken till en strategiskt utvald skara biblioteksmänniskor från Europa. Vår förhoppning är att de ska sprida kunskapen vidare.

Globalisering återkom i flera föreläsningar. Hur påverkar det biblioteken?

– Globalisering är ett vitt begrepp, vi koncentrerade oss framför allt på den så kallade liberaliseringen, eller konkurrensutsättningen av tjänstehandeln. När det gäller gats betydelse för biblioteken är det främst datorbaserade tjänster och den högre utbildningen som marknaden intresserar sig för.

Hur ser framtiden ut för det här arbetet?

– Ett viktigt resultat av konferensen blev förslaget att ombilda eblida:s wto-grupp till en mer allmänt inriktad arbetsgrupp för handelsfrågor och bibliotek. Då kan vi bland annat ägna mer tid åt att granska eu:s förslag till tjänstedirektiv som uppmärksammas alldeles för lite och kan få större konsekvenser för biblioteken än gats.

– En annan viktig fortsättning blir att söka samarbetspartners utanför eblida.

I december träffas handelsministrarna från de olika GATS-länderna för förhandling i Hong Kong. Kommer ni att vara där?

– eblida och ifla räknar med att ha en gemensam representant som bevakar bibliotekens intressen och talar för vår sak.

Annika Eriksson

GATS

General Agreement on Trade in Services

WTO

World Trade Organisation

Sjömansbiblioteket har en lång tradition som nu kanske försvinner.

Sjömansbiblioteket hotat

I mer än 70 år har Sjömansbiblioteket lånat ut böcker till sjömän på svenska fartyg runt om i världen. Men nu kan det vara slut med det.

En förändring av utlåningsverksamheten är ett av de förslag som utredaren Lars Ljung lägger fram i sin utredning *Välfärdsverksamhet för sjömän, Betänkande av Sjömansserviceutredningen* (sou 2005:11). Syftet med utredningen är att undersöka och föreslå hur Sverige på billigast möjliga sätt ska kunna an-

svara för sjömäns välfärd till sjöss och i hamn. Utredaren har sett över hkf:s verksamhet (Handelsflottans kultur- och fritidsråd), där biblioteket ingår.

Vad det handlar om är den biblioteksverksamhet som har sitt hjärta i Göteborg, med tre anställda och ett bibliotek. Därifrån distribueras bokväskor till bokbytesstationer på 20 platser i världen. Den egentliga bibliotekspersonalen finns i Göteborg, men hkf:s fartygsbesökande medarbetare i svenska och utländska hamnar arbetar också med böckerna, bär dem till och från fartygen, pratar böcker ombord.

Det är med andra ord inte någon perso-

nalintensiv verksamhet. Sjömansbibliotekets budget för 2004 var totalt 2,66 miljoner och av det gick ungefär 55 procent till medieinköp.

Istället för den här verksamheten föreslår nu utredaren att sjömännen ska få möjlighet att göra långtidslån på sina folkbibliotek i hemkommunen.

Enligt utredningen verkar denna möjlighet vara fullt genomförbar från folkbibliotekens sida, men med vissa förbehåll. Dels kan det innebära en viss ersättning till det enskilda biblioteket för att man utför en speciell service till en speciell grupp. Dels kan biblioteken vilja göra vissa förbehåll när det gäller vilka böcker som ska lånas ut.

– Kanske handlar det om att man vill låna ut äldre och mindre efterfrågade böcker till sjömännen, säger Göran Engdal, sjömansbibliotekarie.

Göran Engdal ser fler problem med den föreslagna förändringen. Det är tex inte säkert att svenska sjömän mönstrar på i sin hemkommun, de kan lika gärna göra det på andra sidan jorden. Dessutom är en stor del av besättningen på svenska fartyg inte svenska medborgare överhuvudtaget.

Han är också kritisk till utredarnas beskrivning av förändringen som en övergång från ett kollektivt till ett mer individuellt system.

– Böcker tas visserligen ombord i lådor, men enskilda sjömän kan påverka innehållet i lådorna, och med e-mail blir det allt vanligare, menar Göran Engdal.

E-böcker som ett alternativ till boklådorna tror Göran Engdal inte på. Fartygen har inte några bredbandsresurser, det handlar i så fall om att ladda en portabel dator hemmavid, före en resa. Den begränsade lånetiden för e-böcker är också ett hinder. Sjömansbiblioteket har haft e-böcker på försök i några år, men det rör sig om 100-200 e-boklån per år. Det kan jämföras med 55000 boklån, eller 4000 ljudböcker.

Torbjörn Cruth, direktör för hkf, tror att utredningens förslag kan få problem med ilo:s (International Labour Organization) konvention angående sjömäns välfärd till sjöss och i hamn, som Sverige skrev under 1990. Genom att skriva på förbinder man sig att hålla den nivå på verksamheten som den har vid tidpunkten för undertecknandet.

– Utredarens förslag betyder i princip att Sjömansbiblioteket i sin nuvarande form helt upphör. Det rimmar illa med att hålla den nivå man hade vid ratificeringen, menar Torbjörn Cruth.

Annika Eriksson

Omstridd bokmoms utvärderad – men hur gick det egentligen?

Tre år har gått sedan bokmomsen sänktes. Nu har bokpriskommissionens slutrapport kommit och den visar att utfallet av sänkningen varierar stort, men att den har fört med sig flera positiva effekter för bokbranschen. Däremot har de sänkta priserna inte lett till att icke-läsare börjat läsa mer, utan mest varit till glädje för de redan invigda.

Vi minns den som igår, kampanjen som argumenterade för slopad bokmoms. Ingen verksam i bokbranschen kan ha undgått den. Det var lätt att se den slopade bokmomsen som lösningen på många problem. Till exempel skulle sänkt eller obefintlig bokmoms fungera som en läsfrämjande åtgärd. Blev böckerna bara billigare skulle även människor som aldrig tidigare läst böcker hasta iväg till bokhandeln och köpa böcker som aldrig förr. Kampen för sänkt bokmoms blev därmed ett argument i demokratifrågan och större delen av branschen slöt upp. I ett upprop, som publicerades i Göteborgsposten i samband med Bok- och biblioteksmässan 1999, skrev ett antal förläggare, bokhandlare, bibliotekarer, författare och akademiker om risken för att "den svenska staten bidrar till att göra läsning till en lyx för välbeställda".

Till sist lyckades man även övertyga kulturminister Marita Ulvskog, som länge förhöll sig avvaktande. I december 2001 klubbad riksdagen igenom förslaget om en förvisso inte helt avskaffad bokmoms, men väl en sänkt från tjugofem till sex procent. En miljard i skattebortfall beräknades sänkningen kosta – såvida inte försäljningen ökade kraftigt.

Idag står man bokstavligen med facit i hand. Den av regeringen tillsatta bokpriskommissionen har levererat sin slutrapport. Där kan man bland annat läsa att utfallet av momssänkningen har varierat men att reformen i stort sett har fungerat som tänkt. Böcker och tidskrifter har blivit billigare för

konsumenter. Förlag och bokhandel har ökat sin försäljning och flera nya förlag och återförsäljare har etablerats, konstaterar bokbranschen i en kommentar till rapporten. Några som däremot gynnats mindre av momssänkningen är studenterna. Där har inte prisutvecklingen varit lika positiv och kommissionen föreslår därför uppföljning på det området.

Själva utvärderingen har varit minst sagt omstridd och lett till konflikter mellan bokbranschen och Statistiska centralbyrån, scb, som varit ansvarig för mätningen. Branschen, i kommissionen representerad av Förläggareföreningen, Bokhandlareföreningen och noff, föreningen för de mindre förlagen – menar att scbs urval baserats på fel grunder. scb har gjort sitt urval utifrån Seeligs bokdatabas, och blandat allmänna fackböcker med läromedel. Detta, hävdar branschen, är två helt skilda marknader. Därtill har scb inte tagit hänsyn till de vitt skilda kvalitetsaspekter som ingår i fackboksproduktionen och den ökade utgivningen av dyrare kvalitetsböcker – något som enligt Förläggareföreningen är en följd av momssänkningen.

ÄNTLIGEN SÄNK BOKMOMS!

Från Svenska Förläggareföreningens lobbykampanj för sänkt bokmoms.

Exakt hur urvalet sett ut är dock svårt att säga, eftersom scb:s listor varit sekretessbelagda. Parallellt med scb har Förläggareföreningen gjort en egen utvärdering med hjälp av Temo. Där har man låtit företrädare för branschen välja ut vilka böcker som skall ingå, i stället för att som scb gjort, välja slumpvis. Resultaten har skilt sig markant från dem som scb:s mätningar uppvisar. Det har lett till en bitter strid angående mätmetoder och resultat. Efter avslutad utvär-

dering konstaterar bokbranschens ledamöter i ett särskilt yttrande att man inte anser att dialogen mellan scb och branschen varit fruktbar.

Att branschen har velat skydda sina intressen – den sänkta bokmoms som man kämpat så hårt och länge för – är begripligt och måste nog läggas in i bedömningen av konflikten. Samtidigt är det svårt att för en utomstående att förstå hur det har kunnat bli en sådan total läsning. Varför har man inte från scb-håll varit mer följsam inför fakta om hur branschen faktiskt ser ut?

Och hur gick det med den ökade läsningen då? I slutrapporten skriver man att momssänkningen lett till en ökning av läsningen på "höjden men inte på bredden". De personer som redan tidigare varit flitiga bokläsare läser nu ännu lite mer, men de som aldrig läser har heller inte börjat göra det efter prissänkningarna. Här kan man konstatera att vi nog är många som har fallit offer för ännu ett utslag av kulturvärldens obotliga optimism. Trodde vi verkligen att en sänkt bokmoms skulle bli öppningen för ett antal helt nya läsare? Människor som dessutom redan tidigare har god tillgång till böcker genom fria bibliotek och billig pocketutgivning? Nej, det är nog andra åtgärder som skall till för att man skall kunna inviga icke-läsande människor till böckernas värld. Men tanken var god, och för den som redan läser är det ju förstås trevligt med billigare böcker. I sin slutrapport rekommenderar kommissionen att "regeringen prövar möjligheten till ökad stimulans av forskning om bland annat det generella sambandet mellan ekonomiska faktorer och läsandet och mer specifikt mellan bokpriser och läsandet". Och vidare att "frågan om hur läsningen skall kunna breddas i landet och andelen icke-läsare minskas ses över samlat". Ja, där har vi ännu en god tanke, av det slag som den svenska kulturpolitiken är så bra på.

Annina Rabe

Källor: Bokpriskommissionens slutrapport, SCB: "Effekterna av den sänkta bokmomsen", Riksdag och Departement: "Sänkt bokmoms gynnade konsumenten", Svensk Bokhandel 4:05: "Striden är över – vem vann?". Läs rapporten i sin helhet på www.regeringen.se. Den kan också beställas via info@forlaggareforeningen.se

Bibliotek lånar ut fördomar

Ett danskt bibliotek lånar ut människor för diskussion. Varje utlån är knutet till en religion, ett yrke eller en hållning. Låntagaren och den utlånade får som uppgift att ifrågasätta och bemöta de fördomar som kopplas ihop med de olika representanterna i "människobiblioteket".

Biblioteket Blågården i Köpenhamn vill få igång diskussion om fördomar genom att låna ut människor för diskussion.

Ihöstas tog kommunbiblioteket Blågården i centrala Köpenhamn ett annorlunda grepp för att skapa möten med fokus på fördomar. Låntagare mötte personer som representerade en fördom. Syftet var att genom diskussion luckra upp och stävja fördomar. Satsningen är ett led i att stärka och levandegöra bibliotekets roll för etniska möten.

– Det var ett annorlunda projekt och eftersom det var första gången vi körde det är jag mer än nöjd. Målet med satsningen var att få människor, som av olika anledningar normalt inte träffas eller kommunicerar med varandra, att mötas och sätta fokus på att olikhet inte behöver vara ett hinder för samvaro och dialog. Vi vill få folk att diskutera fördomar med varandra istället för att diskutera fördomar om varandra. Vi hade ingen ambition om att de samtalande parterna skulle bli eniga men däremot att det skapades ett underlag för förståelse och framtida kommunikation, berättar Ågot Berger, filialchef vid biblioteket Blågården i Köpenhamn.

Nio stycken olika representanter fanns att tillgå i biblioteket (se separat lista i slutet

av artikeln). Samtliga rekryterades från det lokala närområdet.

– Dessa plockade jag ihop från grupper av personer jag känner eller känner till. Deltagarna tyckte det var ett intressant initiativ och ställde gärna upp, jag skulle gärna ha haft någon ytterligare. Jag försökte också få hit någon som kunde representera homosexualitet, en punkare med autonoma rötter och faktiskt även vår danske integrationsminister Bertel Harder. Men de förstnämnda hade inte lust och ministern hade inte tid. Men nästa gång hoppas jag att alla tre är med för att bli utlånade, säger Ågot Berger.

Erbjudandet var koncentrerat till ett trettimmarsspass under två dagar. De som ville låna fick kontakta biblioteket per telefon och reservera önskad fördom.

– Lånet var först begränsat till 30 minuter men vi förstod snart att det var för kort tid och utsträckte lånetiden till 60 minuter.

POPULÄRA UTLÅN. Samtalen skedde på något av de tre caféer nära biblioteket som knutits till satsningen som möteslokal. Under de sammanlagt fem timmar som det mänskliga

biblioteket var igång gjordes 30 stycken utlån.

– Jag är mer än nöjd. Lån av araben och muslimen var så populärt att jag fick kalla in extramänniskor för utlån, på tredje plats i popularitet kom polisen. Att just de muslimska företrädarna blev mest utlånade är inte förvånande med tanke på den debatt vi har just nu i Danmark och som även förekommer i Sverige. Många vill konfrontera muslimerna med uppgifter om kvinnoförtryck, koranens betydelse, självmordsaktioner etc.

Nørrebro är en klassisk arbetarstadsdel i Köpenhamn som under senaste decenniet fått en alltmer etnisk prägel till följd av ökad invandring från framförallt tredje världen.

– Låntagarna var studenter, autonoma individer och privatpersoner med skepsis till islam. Det märkts tydligt att det finns ett tomrum att fylla för den här typen av diskussioner. Och där kan biblioteket i framtiden spela en viktig roll som samlänkande aktör, menar Ågot Berger.

Ingen större marknadsföring föregick arrangemanget.

– Vi vände oss till de små lokala stads-

Listan över populära utlån toppades av muslimen, araben och polisen.

delstidningarna, satte upp enstaka anslag och la in en annons på vår hemsida.

MEDIASUCCE. Trots minimal marknadsföring så blev det stor mediabevakning.

– Det är första gången något sådant här sker i Danmark men medias intresse kan säkert också förklaras av att det finns ett uttalat behov av att skapa otraditionella mötesplatser för samtal och kommunikation. Just att träffas personligt är viktigt, då skapas en helt annan dynamik än vid annan slags kommunikation, menar Ågot Berger.

Någon dokumentation av samtalen har inte gjorts.

– Helt enkelt därför att det lätt hade kunnat få en störande och distraherande inverkan på de människor som deltog. Men den utvärdering vi har gjort genom att tala med de personer som medverkade visar att ingen tyckte att det var ointressant. Några fick revidera sina fördomar medan andra menade att de fick sina fördomar bekräftade.

Enligt Ågot Berger är biblioteken en plats där många invandrare upplever sin första egeninitierade kontakt med det danska samhället.

– Biblioteket är nog den samhällsinstitution som invandrare uppskattar mest och en neutral integrationsaktör och plats där många nyanlända invandrare för första gången på ett otvunget sätt möter samhället när de vill ha tidningar, böcker, cd-skivor mm på det egna modersmålet.

VIKTIG MÖTESPLATS. Ågot Berger menar att biblioteken på ett mer aktivt sätt än idag kan medverka till att sätta igång debatter kring aktuella samhällsfrågor.

– Biblioteket är en lämplig plats för diskussion i kraft av vår neutrala status. I en tid då de politiska partierna tappar medlemmar är biblioteken en utmärkt arena för vitalisering av samhällsdebatten.

Konceptet "Lån en fordom" levandegjorde biblioteket som mötesplats och forum för diskussioner.

– Ökad digitalisering och självbetjäning på biblioteken har lett till färre personliga kontakter mellan personal och låntagare och även mellan låntagare. Därför måste vi överväga olika initiativ som kan återskapa biblioteket som en mötesplats. Under de få timmar som vårt arrangemang löpte sjöd

det av liv, diskussioner och nätverksskapande runt det avsnitt på biblioteket där det mänskliga biblioteket fanns, berättar Ågot Berger.

Arrangemanget genomfördes till en låg kostnad.

– En flaska vin eller Cd-skiva var ersättningen till de människor som ställde upp som fördom.

Blågårdens bibliotek har för avsikt att följa upp satsningen i år, konceptet blir det samma men samtalstiden sträcks ut till en timme.

Johan Erichs, Frilansjournalist

FAKTA: MÄNNISKOBIBLIOTEKETS SAMMANSÄTTNING:

En muslim
En journalist
Två politiker
En präst
En polis
En arab
En arbetsskygg
En kommunist
En djurrättsaktivist.

Nytt bibliotek för unga invigt:

PUNKTmedis – av ungdomar för ungdomar

O mbyggnaden har tagit ett år och har kostat kring 14 miljoner kronor. Lagom till sportlovet öppnade det som man hoppas ska bli en ny medelpunkt för unga i Kulturstockholm. punktmedis är Stockholms stadsbiblioteks satsning på ett modernt bibliotek för barn och ungdomar i åldern 13–19 år. En plats där det talade, skrivna, sjungna eller rappade ordet står i centrum, en icke kommersiell frizon och ett ställe där de som ännu inte nått ölåldern bara kan vara. Därför är öppettiderna generösa. På punktmedis kan man hänga en fredag- eller lördagkväll fram till klockan 22.00, och måndag till torsdag fram till klockan 21.00.

Medborgarplatsen på Söder i Stockholms innerstad är redan nu en populär mötesplats för unga från hela Storstockholm och i bostadsområdena kring Södra stationsområdet är det tätt med ungdomar. Dessa hoppas man nu fånga in i till biblioteket och förhoppningsvis erbjuda dem aktiviteter som intresserar dem.

Bibliotekets innehåll och utseende har utformats av dem som ska vara där – de unga – och inte utifrån politikerns och andra vuxnas föreställningar om vad ungdomar vill ha och behöver. En referensgrupp av arvoderade ungdomskonsulter i åldern 13–19 år har deltagit under hela planerings- och byggtiden. De har lagt sig i alltifrån färg på linoleummattor till inköp och vilka verksamheter som biblioteket ska rymma. Och när ungdomarna själva får bestämma blir det grönt och turkosblått på golvet istället för snällare och sobrare café au lait, som arkitekten planerade. När ungdomarna själva får bestämma ligger betoningen också uttryckligen på bibliotek med böcker, riktiga bokhyllor och erfaren personal och inte datorspelhåla. Film, serier och musik samsas med andra mer traditionella genrer samt viss referenslitteratur för studier. Ny media har köpts in, speciellt utvalt av unga för unga som dvd, Manga, fantasy och rollspel.

FOTO: GUNILLA BERGLUND

Ungdomarna intar sitt nya vardagsrum med godis och juice.

FOTO: HENRIETTE ZORN

Ungdomskonsulterna Olle Nyman, Simone Dagerborn och Maria Jannefelt dagarna innan invigningen av det nya ungdomsbiblioteket.

Skapandet står i centrum bland de verksamheter som biblioteket rymmer: Skrivar- och serietecknarverkstad, poesi- och rollspelshörna. Här finns också grupp- och datorrum liksom ett mystikrum möblerat med soffor av Chesterfieldtyp, takkrona av äldre datum, handknuten matta och röd sammet som ramar in hyllorna med fantasy och science fiction.

Den unglitterära tidskriften Ponton flyttar sin verksamhet och redaktion till biblioteket. Författarbesök kommer att vara ett givet inslag och överhuvudtaget hoppas man från Stockholms stadsbiblioteks sida att verksamheten på punktmedis även ska "spilla över" på de andra stadsdelsbiblioteken. Under våren kommer poeten Bob Hansson att ge kurser i fysisk poesi, författaren Malin Isaksson kommer att ge kortare introduktioner i skönlitterärt skrivande och ståuppkomikern Zinat Pirzadeh kommer att hålla komediverkstad.

Ungdomsbiblioteket är beläget i gatuplanet och har en total yta på 120 kvadratmeter. Väggen ut mot gatan består till stor del av glas. Tanken är förstås att man utifrån ska kunna se in och lockas av det som pågår i biblioteket.

Från den nya tillgänglighetsanpassade entrén i gatuplanet nås resten av biblioteket. En trappa upp ligger som förut vuxenavdelningen och där finns även ett särskilt barnbibliotek med ett Astrid Lindgren-rum och ett Elsa Olenius-rum. En ny återlämningsrobot finns på plats liksom utlåningsautomater.

Invid ungdomsbiblioteket i gatuplanet finns ett kafé med en tidskriftsavdelning gemensam för bibliotekets samtliga besökare så alldeles åldersegrergerat kommer det inte att vara

–punktmedis kommer förhoppningsvis att förändra vår syn på vad ett bibliotek ska vara, menade kulturborgarrådet Roger Morgert (s) när biblioteket visades upp för pressen inför invigningen.

Referensgruppen med ungdomskonsulter löstes upp i samband med invigningen. Deras jobb är över. Men för att verkligen försäkra sig om att ungdomsbiblioteket även i framtiden ska vara en plats av ungdomar för ungdomar kommer ett ungdomsråd att bildas.

Henriette Zorn

Läs mer om ungdomskonsulternas arbete under länken "Så skapas ett ungdomsbibliotek":
<http://www.ssb.stockholm.se/templates/OneColumn.aspx?id=10705>

Hoppa av tåget – gå till biblioteket

Ett antal bibliotek som ligger längs med den sydvästra pendeltågslinjen utanför Stockholm har tagit fasta på de nya formuleringarna om samverkan i bibliotekslagen. Sammanlagt åtta folk- och forskningsbibliotek deltar i projektet Tåget går – till biblioteken! med arbetsunderrubrik "från pekbok till doktorsavhandling". Målet är att genom samverkan informera de boende längs pendeltågslinjen Huddinge-Södertälje om de biblioteksresurser de har tillgång till. De medverkande biblioteken är Huddinge, Flemingsberg, Tullinge, Tumba, Salems, Södertälje, Karolinska institutets universitetsbibliotek (kib) i Huddinge samt Södertörns högskola. Under tre veckors tid med final på Världsbokdagen den 23 april dukas ett smörgåsbord av aktiviteter upp på samtliga bibliotek. Framför allt tre teman står i centrum: Kultur och bildning, design och barn i bibliotek. Sagostunder, utställningar, författarträffar, föreläsningar, paneldebatter, barnteater, är bara några av de aktiviteter som pågår.

– Det här är ett gräsrotsprojekt så till vida att det inte är någon ovanifrån som talat om för oss vad vi ska göra. Ursprungligen tror jag att idén kom från en tjänsteman i Huddinge kommun som hade ett uppdrag att utreda samverkansmöjligheter i kommunen. Det var upptakten till att vi satte oss ner och började diskutera vad vi kunde göra tillsammans – också med tanke på det här nya tillägget i bibliotekslagen, säger Louise Brunes, bibliotekschef på Södertörns högskola och en av de många som stött projektet.

Förhoppningen är att människor ska stiga av från pendeltåget och besöka de olika biblioteken. Som lockbete, förutom aktiviteter, har man infört ett bibliotekspass där man kan samla stämplat. Den som kan visa stämplat från minst fem av de deltagande biblioteken får en bok i present.

– Tanken är att andra ska bli inspirerade och ta upp idén. Nästa år kanske biblioteken längs pendeltågslinjen mot Haningen kan samverka eller de längs Märsta-linjen, säger Louise Brunes.

Framför allt från kib:s och Södertörns sida hoppas man nå en bredare allmänhet som kan få en inblick i vad tillgången till ett högskole- och universitetsbibliotek innebär och vilka möjligheter som där erbjuds.

Rättelse 1:

I en artikel om upphovsrättslagen i bb1 nr 2/2005 kan man få för sig att Eblida bildades 1996. Det är fel. Eblida bildades 1992.

Den folder som illustrerar artikeln gjordes gemensamt av dik (Karin Nørby) och Svensk Biblioteksförning./RED

Rättelse 2:

Beklagligt nog blev ett namn genomgående felstavat i förra numret av bb1. Den iranska bibliotekarien och professorn i biblioteksvetenskap som gästade Sverige heter Noushin Ansari och ingenting annat./RED

Besök oss på biblioteksdagarna
18-20 maj, Stockholm

WAGNER

www.wagnerform.se

exLIBRIS

KVALITET - DESIGN - SERVICE

2000-talets bibliotekshyllor

Med denna smakfulla, flexibla och lätta hylla kan Du sätta personlig touch på inredningen.

Biketjänst
Biblioteksinredningar
Box 30, 340 30 Vislanda

T: 0472-300 36 E: info@biketjanst.se
F: 0472-344 59 W: www.biketjanst.se

HZ

EGYPTEN

ISLAM UTAN FUNDAMENTALISM

Al-Azhar-universitetet i Kairo kommer att lägga ut 125 000 av sina böcker och sällsynta manuskript på nätet i sommar, enligt ap. Avsikten uppges vara att främja måttfulla islamiska åsikter och religionstolkningar.

(AP via American Libraries 2005:1)

ENGLAND

MILJÖVÄNLIGT BIBLIOTEK

"Jubilee Library", det nya huvudbiblioteket för Brighton och Hove, öppnades i mars i år. Det är en av de miljövänligaste byggnaderna i Storbritannien, enligt bbc. Uppvärmningen sker med solenergi och för ventilationen "används havsvinden". Biblioteket är centrum i ett tidigare nedslitet område i Brighton som rustats upp för 60 miljoner pund. Myndigheterna hoppas att upprustningen skall främja affärsverksamheten medan en del lokala handlare tvärtom fruktar höjda hyror. Till stadsdelen hör ett nytt torg, hotell, bostäder, affärer och fritidslokaler.

Själva biblioteket, som kostat 14 miljoner pund, innehåller allt vad ett modernt bibliotek förväntas ha. Dessutom har stadens samling av 45 000 sällsynta böcker flyttats dit, bland dem Kapten Cooks handskrivna loggbok. I biblioteket skall man också kunna spela dataspel, titta på dvd-filmer och köpa böcker i en bokhandel.

(<http://news.bbc.co.uk>, www.brighton-hove.gov.uk)

YNGSTA LÅNTAGAREN?

Maisie Nichols, som registrerades som låntagare endast 50 minuter gammal, "är ett föredöme för andra unga", säger Liverpools fritids- och kulturchef Warren Bradley till

bbc. "Läsning är en vana som varar hela livet och borde inte bara begränsas till skolan." Att tidigt vänja barn vid böcker ger utdelning när de börjar skolan, påpekar han. Maisie Nichols bör ju tillhöra de allra yngsta. Här kan man verkligen tala om ett förhoppningsvis "livslångt lärande"!

(<http://news.bbc.co.uk>)

FRANKRIKE

GOOGLE HOT MOT FRANSK KULTUR?

Det engelska språket och angloamerikanska idéer favoriseras genom sökmaskinen Googles plan att digitalisera böcker från fem stora engelskspråkiga bibliotek. Det skriver chefen för det franska nationalbiblioteket, Jean-Noel Jeanneney, i Le Monde. Han fruktar en förkrossande amerikansk dominans när det gäller hur kommande generationer uppfattar världen. eu måste skapa ett alternativ. För egen del tänker han skynda på nationalbibliotekets planer att lägga ut tidigare nummer av franska tidskrifter och tidningar on-line.

(www.lemonde.fr)

IRAN

FREDLIGA BIBLIOTEK – MISSTROGNA STATER

Presidenten, Mohammad Khatami, invigde Irans nya nationalbibliotek den 1 mars. I sitt tal sade Khatami bland annat att bibliotek lär människor att både uppskatta och söka fred och rättvisa.

Bygandet påbörjades redan 1996, men biblioteket är fortfarande bara funktionsdugligt till 60 procent. Beståndet på en miljon volymer beräknas växa med 600 000 volymer under kommande tio år, enligt nationalbibliotekarien, Muhammad Kazem Mousavi Bojnourdi, i Tehran Times. "Vi

har inga problem med att köpa böcker, inte ens från de länder med vilka vi har politiska problem".

Politiska problem finns ändå i hög grad. De till invigningen inbjudna amerikanerna Leonard Kniffel, redaktör för American Libraries, och Jeremy Stone från organisationen "Catalytic Diplomacy", stoppades vid flygplatsen trots att de kunde visa upp både inbjudan från biblioteket och visum. Förgäves försökte iranska bibliotekarier vid Teherans flygplats ingripa. Efter att ha kvarhållits på flygplatsen i flera timmar sändes de båda amerikanerna hem utan förklaring. De diplomatiska relationerna mellan usa och Iran är inte de bästa, milt sagt, och detta tror man var skälet till avvisningen. Förhållandena var uppenbarligen bättre då chefen för Library of Congress, James Billington, besökte landet förra året.

(www.ala.org)

TYSKLAND

AVTAL LÖSTE PROBLEM

Den tyska upphovsrättslagen tillåter normalt inga undantag från förbudet att kopiera kopieringsskyddade cd, cd-rom och e-böcker. Nationalbiblioteket, Die Deutsche Bibliothek, har samtidigt skyldighet att bevara utgivningen för vetenskapliga och kulturella ändamål. Upphovsrättslagen ger ändå möjlighet att ingå avtal med branschföreningarna. Det har nu skett. Die Deutsche Bibliothek, Börsenverein des Deutschen Buchhandels och Bundesverband der Phonographischen Wirtschaft har träffat en överenskommelse. Nationalbiblioteket får nu även kopiera kopieringsskyddade cd-skivor, cd-rom och e-böcker, och problemet är därmed löst.

(www.ddb.de)

USA

STAVFEL VÄCKER ILSKA

Ett konstverk i mosaik pryder det nya Civic Center Library i Livermore, Kalifornien. Den runda mosaiken som är 4,8 meter i diameter innehåller 175 kända historiska och kulturella namn. Det är ju förstås lämpligt på ett bibliotek. Mindre lämpligt är att konstnären har stavat elva namn fel, bland annat "Eistein" och "Shakespere". Trots arga telefonsamtal och över 1000 e-brev "från folk som inte förstår sig på konst" ville konstnären först inte ändra stavfelen på konstverket, som kostat 40 000 dollar. Så småningom gav hon vika och lovade rätta till felen mot ytterligare 6 000 dollar och resekostnaderna betalda. Dock först efter att kritikerna lugnade ner sig.

(American Libraries 2004:11)

WALES

INTERNET ISTÄLLET FÖR BIBLIOTEKARIER?

Bangor University som är en del av Wales University har ekonomiska bekymmer. Det har de flesta universitet, men inget har tidigare föreslagit att studenterna skall nöja sig med Internet i sina studier istället för att få hjälp av bibliotekarierna. Universitetet vill nämligen att åtta av tolv bibliotekarierna skall avskedas, och personalen alltså begränsas till fyra. Motiveringen är att studenterna numera kan finna den information de behöver på Internet (!), enligt en artikel i The Guardian. Nu är man i biblioteksvärlden rädd för "dominoeffekten" – att andra universitet skall följa exemplet. Förutom att det skulle urholka bibliotekarieyrket skulle det framför allt vara ett hot mot studenterna som knappast kan klara sig utan kvalificerade experters hjälp. Den nya tekniken har inte gjort det lättare att studera och framför allt inte att hitta pålitlig information.

Den brittiska biblioteksorganisationen ci:ip (Chartered Institute of Library and Information Professionals) har erbjudit sig att genom sitt nätverk av experter hjälpa universitetet med att föreslå alternativa lösningar på sparbehovet. Förslaget att skära bort bibliotekarierna är kontraproduktivt och skadar både undervisning och forskning i Bangor, påpekar ci:ip i sitt brev till universitetets ledning. Det behövs i stället en övergripande kostnadsöversyn där biblioteksverksamheten är en del av helheten.

(www.guardian.co.uk, www.cilip.org.uk.)

Folkbibliotekens idealistiska status som plats för läsning, kunskap, eftertanke och autodidakt forskning i samhällets intellektuella tillstånd håller på att försvagas och aktar vi oss inte så kan den försvinna.

Jesper Lindau i *Ikoner* nr 1/2005.

Utan ett fullvärdigt bibliotek, med både fack- och skönlitteratur, är vi tillbaka där vi en gång startade: Bildning åt dem som redan har den i hemmet. Övriga får nöja sig med så kallad facklitteratur på skolan.

Solveig Johansson, *Sydöstran* 24.2. 2005.

Så medan författarna börjar se ut som rockmusiker, ser de mest fascinerande musikerna mer och mer ut som bibliotekarierna.

Sundsvalls tidning, 24.2. 2005.

Antalet besök på biblioteken ökade med cirka fem procent i kommunen under förra året.

Däremot minskade antalet boklån med nästan lika mycket.

Ljusdals-Posten, 1.3.2005.

Det har varit en reform för medelklassen. Det är inget fel att böcker blir billigare, men det är väldigt stora pengar man berövar statskassan genom sänkt moms, pengar som man i stället kunde satsa på andra läsåtgärder. Man kunde satsa på fler bibliotek i stället för att som nu lägga ned dem.

Martin Klepke om bokmomsen, *LO-tidningen* 3.3 2005.

Fler besökare – men färre lån.

Så sammanfattas biblioteksåret 2004 i Borlänge kommun.

Nya Ludvika Tidning, 7.3.2005.

"Faktum är att jag aldrig har läst så mycket böcker som sedan jag blev blind". Elsa Öhman, Synskadades Riksförbund (SRF) i Kalmar, om bibliotekets möjligheter.

Anders Karlsson, *Östran*, 7.3 2005.

Libraries in San Luis Obispo County have had their own rules banning offensive body odor since 1994, but the policy became law after the Board of Supervisors last month adopted an ordinance that lets authorities kick out malodorous guests.

The Mercury News, 7.3 2005.

Bibliotekens satsning på gratis nedladdning av klassisk musik är en succé. Försöket sporrar musikbranschen att göra det lättare att upptäcka musik.

Göteborgs-Posten, 8.3.2005.

Vilka åtgärder avser ministern att vidta för att trygga bevarandet av digitalt publicerat material?

Fråga till Leif Pagrotsky från Lars-Ivar Ericson (c), 9.3.2005.

"De som fattat kulturens betydelse för demokratin fortast är militärjuntorna. Dagen efter en kupp har biblioteken rensats och kulturinrättningar stängts." Tomas Bolme vid Oskarshamns Internationella konferens.

Barometern 16.3 2005.

MARK35

EASY-CHECK
Självbetjäningsskoncept
för små bibliotek

Codeco Sverige AB
Wallenbergs gata 4 TEL 013-23 99 50
583 30 Linköping FAX 013-23 99 55
www.codeco.se

70% av medlemmarna är nöjda eller mycket nöjda med BBL.
Skaffa dig en egen uppfattning.

Prenumerera!

Tel 08-545 132 38

John Man

Gutenberg: historien om en man och hans uppfinning som förändrade världen

Ordfront, 2004

Den 20 april 1896 bestämde borgmästaren i Mainz, i samråd med Gutenbergkännaren Karl Dziatzko, att man hädanefter skulle betrakta den 24 juni 1400 som Johann Gutenbergs födelsedag. På så sätt fick man ett snyggt, jämnt årtal (och lagom lång tid att förbereda 500-årsfirandet, får vi förmoda). I själva verket är alla gissningar som landar mellan 1394 och 1404 lika goda. Det skulle bli en synnerligen tunn och näringsfattig buljong av Gutenbergs biografi om man bara skulle ta med säkra uppgifter. John Man får i sin bok Gutenberg många gånger överbrygga sådana hinder med ett "vi får antaga" eller ett "möjligen". Mycket är utfyllnad i form av i och för sig intressant historisk bakgrundsinformation.

Å andra sidan är Man en mycket underhållande författare, och han torde vara det även för den som inte är det minsta dugg intresserad av Gutenberg, boktryckarkonsten eller 1400-talets Tyskland. Han slänger in slanguttryck som nog får mer än en gammal bokhistoriker att hoppa till och använder ett bildspråk som ofta är så pricksäkert att framställningen riskerar att förvandlas till stand-up-comedy, en muntlig litteraturform... Är det verkligen boktryckarkonstens historia det handlar om, frågar man sig mer än en gång under läsningen.

För Man är det viktigt att sätta fingret på exakt vad det var som var så revolutionerande med Gutenbergs boktryckande. Tryckt text hade funnits tidigare både i Europa och i Kina. Tryckpressarna var egentligen bara modifierade vinpressar, som funnits i tusentals år. Medalj- och myntmakare hade länge kunnat göra stämplat med bokstäver. Det som Gutenberg tillförde var systemet med lösa typer som möjliggjorde rationell sättning av hela böcker och att man på ett enkelt sätt kunde gjuta ett obegränsat antal likadana bokstäver.

Naturligtvis tryckte Gutenberg biblar.

Kyrkan var snabb med att se uppfinningens potential och satsade på den. Lite för snabb, tycker man nog i Vatikanen, för om Luther inte hade haft möjlighet att sprida sina idéer med tryckpressens hjälp hade kanske reformationen kommit av sig. Och i så fall hade den västeuropeiska kristna kyrkan fortfarande varit enad.

John Man menar att boktryckarkonsten är den tredje vändpunkten i den mänskliga kommunikationens historia, skriften och alfabetet de två första och Internet den fjärde. Möjligen vändpunkter i Västerlandet, skulle jag vilja invända. Knappast överallt så länge stora delar av jordens befolkning varken är läs- eller skrivkunnig eller har det minsta hum om Internet.

Jan Hoff

Bibliotekarie och litteraturkritiker, Lund

Mikael Alexandersson och Louise Limberg

Textflytt och sökslump: informationssökning via skolbibliotek

Myndigheten för skolutveckling, 2004

Vad lär sig barn och ungdomar via elevcentrerad undervisning när de använder skolans bibliotek som en resurs?

Denna bok är en rapport från forskningsprojektet Lärande via skolbibliotek (projekt Iäsk) som publicerades våren 2004. Forskarna har följt elevgrupper från årskurs 2 på grundskolan till årskurs 3 på gymnasiet. Studierna har skett på sju olika skolor med varierande storlek och kvalitet på skolbiblioteken. Resultatet av rapporten visar att fyra faktorer är viktiga för att kunskapsutveckling via informationssökning ska ske, avgränsade och väl fokuserade frågeställningar, meningsfulla uppgifter, de olika dimensionerna i sökprocessen måste synliggöras som ett kunskapsinnehåll för eleven och den vuxne måste ha en medveten och tydlig handlingsförmåga för att kunna stödja eleven i de olika skeendena av sökprocessen.

Det avsnitt jag själv funnit mest intressant är diskussionen kring den fjärde faktorn där samspelet mellan lärare och bibliotekspersonal diskuteras. Enligt författarna finns en problematik att lärare och bibliotekariär saknar ett gemensamt professionellt objekt. Med objekt menas i detta sammanhang: det som ett yrke är till för att åstadkomma. Såsom lärare och bibliotekariär i studien beskrivit det gemensamma objektet har det mer handlat om praktisk organisering än om elevers kunskapsutveckling. För att nå fram till ett gemensamt professionellt objekt som kopplas till elevers lärande krävs pedagogiska diskussioner om kunskapsbegreppet, om hur olika yrkeskompetenser bäst utnyttjas och hur skolbiblioteket blir ett pedagogiskt redskap i skolan. Intressant är att både rektors och bibliotekschefens roller är ganska osynliga i rapporten – särskilt med tanke på att legitimitetsfrågan i detta sammanhang är central. Det är väldigt svårt för en enskild lärare eller bibliotekarie att utveckla det gemensamma objektet så att det får genomslagskraft på skolan. Det måste vara en ledningsfråga. Diskussionen kring informationskompetens och läroprocess måste också ske mellan rektor och bibliotekschef (eller den person som förväntas driva "informationskompetensfrågan" i en kommun).

Textflytt och sökslump är en stödstruktur för oss som deltar i denna process. De olika kapitlen kan användas som stöd och underlag för diskussioner i den process vi absolut måste gå för att nå ett Lärande via skolbibliotek. Eftersom jag själv, med framgång, använt boken tillsammans med lärare, bibliotekariär och rektorer kan jag varmt rekommendera läsning och omläsning!

Malin Ögland

Bibliotekschef i Håbo kommun

Rebecca Knuth

Libricide: the regime-sponsored destruction of books and libraries in the twentieth century

Westport, Conn.: Praeger, 2003

En bok är fysiskt sett något ganska enkelt. Men om den blir läst, kan den förmedla allt som går att uttrycka med ord. Den bär liv, kan lära oss att leva. Med skriftens hjälp kan kunskap återupptå och påverka i nya sammanhang i tid och rum.

Om man på så sätt uppfattar skriften och böckerna som något nästan levande, kan man också tala om att "döda" böcker. Under 1900-talet har böcker förstörts i så stor omfattning att uttrycket "libricide", "bokmord", har tillkommit som ett slags parallell till begreppet "genocide", "folkmord". De statsstyrda angreppen mot böcker och bibliotek under 1900-talet är temat för *Rebecca Knuth* i boken *Libricide*. Hon är bitr. professor vid institutionen för "Library and information science", University of Hawaii.

Bokförstörelse är ingen 1900-talsuppfinnning. I dikten "Muren och böckerna" skildrar Evert Taube hur kejsar Shi Huang Tsi (d. 219 f. Kr.) samtidigt som han började bygga kinesiska muren "lät bränna alla böcker i Kina". Shi lyckades inte helt, men dikten har en historisk kärna. Också före Shi, under mer än 2000 års bibliotekshistoria hade böcker stulits och bränts, och bibliotek förörts genom brand eller på andra sätt. Men Knuths val av 1900-talet för sitt tema är naturligt: de totalitära regimerna hade då ett rekordartat svängrum, och den bokmängd som fanns att förstöra hade blivit oöverträffat stor. Det ger mycket att skriva om.

Knuth skildrar utförligt den ideologiska

och politiska bakgrunden i fem typfall: Nazityskland, kulturrevolutionen i Kina, Kina i Tibet, Irak i Kuwait 1989–90, Serbien på 1990-talet. Bakgrunden är i de fallen rätt väl känd; kanske kunde Knuth i stället ha gått in närmare på just angreppen på biblioteken, och också skildrat "libricide" i andra länder än just dessa. Det senare gäller bl.a. Sovjetunionen, vars bibliotekshistoria är dåligt utforskad, liksom Japans invasion av Kina och de röda khmerernas tid i Kambodja.

Metoderna för bokförstörelsen och den bakomliggande fanatismen i ideologisk täckmantel, påminner i de fall som Knuth tittat närmare på om varandra. Men motiven kan skifta. I Kambodja väckte inte bara litteraturen, utan också själva läskunnigheten misstankar. Men i t.ex. Nazityskland och Sovjet ville och lyckades regimerna ställa läskunnigheten, böckerna och biblioteken i sin tjänst. Det senare påminner om att bibliotek inte automatiskt är till nytta: de kan användas både för att koncentrera makt och för att modifiera den, och frågan är för vilka syften de arbetar.

Knuths bok belyser kontrasten mellan bibliotekens viktiga roll i de kulturella systemen och hjälplösheten när de hotats på allvar. För att säkra biblioteken mot olika slag av angrepp måste på lång sikt de politiska och psykologiska motiven för att ödelägga dem falla bort. Men på kort sikt är det orealistiskt. En annan, redan nu möjlig åtgärd är att öka tillgängligheten av alla viktiga texter så mycket, att en attack på ett enskilt bibliotek aldrig en gång för alla kan utplåna några unika texter. Informations-teknologin ger nya möjligheter att sprida texterna på många händer. Den utvecklingen pågår, men behovet är kanske mer akut än man vill tro.

Erik Carlquist

Fil. dr och f.d. l:e bibliotekarie

SJÄLVBETJÄNINGS- TERMINALER från CODECO

MARK 3

Terminal för utlån och återlämning. Fristående placering i bibliotekslokal.

MARK 4

Återlämningsterminal För fast placering i – bibliotekslokal – lobby – i vägg mot gata medger 24 timmars återlämningservice.

PLASTFODRAL TILL CD- DVD-VIDEO-CDROM från Sund Sound

Platsbesparande
Streckkod & larm på mediet
Anpassade för användning i
självbetjäningsterminaler

Codeco Sverige AB

CODECO

Box 1938
581 18 Linköping

Telefon 013-23 99 50
Fax 013-23 99 55
Webb www.codeco.se

DEN HÄR TIDSKRIFTEN ÄR TS- KONTROLLERAD

Annonsera i
TS-kontrollerade
tidskrifter
så du vet
vad du får
för pengarna.

Tidningsstatistik AB Tel. 08-507 424 00

Fråga: Var finns Biblioteksbladet?

Svar: Bland annat på nätet. Nu. I fulltext. <http://www.biblioteksforeningen.org/>

På nytt jobb

Jon Erik Nordstrand

ny bibliotekschef vid Högskolan i Borås

Hur ser dina nya arbetsuppgifter ut?

– Som överbibliotekarie är jag naturligtvis chef över bibliotek och läranderesurser. Jag är också ledamot av rektors ledningsråd och med överbibliotekarieskapet följer flera uppdrag, t.ex. att vara ordförande i IT-rådet. Andra viktiga arbetsuppgifter är mina nationella uppdrag såsom att vara ledamot i kbs styrelse, i bibsam-rådet och i Ibris ledningsgrupp.

Vilka erfarenheter tar du med dig från din senaste tjänst som överbibliotekarie i Göteborg?

– Alla bibliotek och deras miljöer är olika och det är fel att kopiera en organisation till en annan. Men Högskolan i Borås arbetar hårt för att få universitetsstatus, och då gäller det självklart att se till att biblioteket i Borås uppfattas som ett komplett universitetsbibliotek.

Vad ser du som den största utmaningen med det nya jobbet?

– Högskolan lämnar i dagarna in sin ansökan om att bli Sveriges första professionsuniversitet. Det är en otroligt spännande och stimulerande utmaning att vara med i arbetet att förena det akademiska synsättet med arbetslivets. Jag tycker att akademien å ena sidan och näringsliv och förvaltning å andra sidan är alldeles för skilda åt, att arbeta vid en högskola där man på ett strukturerat sätt vill låta akademien stimulera arbetslivet och arbetslivet stimulera akademien är både en utmaning och ett privilegium.

Högskolebiblioteket i Borås är ju ganska nybyggt. Kan du berätta lite om det, och dess speciella egenskaper?

– Det nya biblioteket är högskolans främsta symbolbyggnad och det ligger mitt i staden. Arkitekturen är ljus och öppen och välkomnande, och för de allra flesta är det högst tre minuters promenad till biblioteket. Man har försökt att automatisera uppgifter såsom bokutlåning och återlämning för att istället satsa på informationspunkter utspridda i biblioteket. Jag har inte varit delaktig i arbetet med det nya biblioteket; därför kan jag säga att jag tycker det blivit så fint att det borde ge Borås komparativa fördelar vid rekryteringen av studenter.

”Bibliotek och läranderesurser” står det i beskrivningarna av biblioteket. Kan du berätta lite om vad projektet Learning Resource Center, ”läranderesurser” står för?

– Bibliotek och läranderesurser har pedagoger för studenter med skrivsvårigheter, för studenter med rädsla för att tala inför grupp, för studenter med svenska som andraspråk osv. Detta ligger i begreppet läranderesurser. En annan aspekt är att inom biblioteket skall det finnas gott om studieplatser, datorer, skannrar etc för att stödja studierna. Inom bibliotekets lokaler finns också ett s.k. lärcentra för boråsare som distansstuderar vid andra högskolor.

I verksamhetsplanen för 2004 stod det att personalsituationen på biblioteket är ”kärvt”. Saknar biblioteket fortfarande resurser i form av personal?

– Högskolan i Borås anpassar nu verksamheten till den ersättningsnivå riksdagen beslutat om. Det innebär vissa neddragningar. Biblioteket har omkr fem procent av högskolans tilldelning, men naturligtvis saknas det resurser i den meningen att det finns betydligt fler idéer än pengar.

Vilka frågor ser du som viktigast att först prioritera i det nya jobbet?

– Står biblioteket inför några större förändringar?

Vilka frågor, rent generellt, anser du är viktigast för högskolebiblioteken idag?

– Det viktigaste för biblioteksledningarna är att se till att biblioteken är integrerade delar av sina högskolor. Det är uppenbart att ett framgångsrecept för högskolebibliotek är att nå ett förtroendefullt samarbete med bibliotekets uppdragsgivare.

Annina Rabe

FOTO: CATO LEIN

Gåvor och krass ekonomi

Gåvan är välviljans och baktankens främsta artefakt. Huvudpersonen i Magnus Florins nya bok *Leendet* (Albert Bonniers förlag) har ett klivet förhållande till gåvor. Han blir sjuk eller får ont när han får något. *Leendet* handlar om ett liv bland gåvor; Alla de saker och ting men även tjänster och gentjänster som vandrar fram och åter i ett slags subtilt köp- och säljsystem som binder oss till varandra genom skuld och ofrihet. En middag som måste återgäldas, eller en gest, eller en present vars värde måste vara minst detsamma som den man själv fick sist.

Ironiskt nog arbetar den namnlöse huvudpersonen som avdelningschef i ett företag som säljer presenter och jubileumssaker. För hans egen del ställs allting på sin spets när han plötsligt hamnar på sjukhus och får motta det ena donerade organet efter det andra. Hur ska han kunna återgälda?

Mot mitten av boken gör en sjukhusbibliotekarie entré. Till en början är hennes största problem ett gnisslande hjul på bokvagnen men medan bokvagnen repareras börjar själva verksamheten att raseras. Bibliotekets öppettider ska begränsas till en dag i veckan och bara tjugo veckor om året. Det är för få som lånar böcker och de som lånar, de lånar bara talböcker. Men det som ska komma att bli ödesdigert för sjukhusbiblioteket är en present, en bokdonation

från en tidigare patient. Till en början är sjukhusbibliotekarien glad.

"Titta jag har hela vagnen full av nya böcker. Winston Churchills memoarer. Terrakotta. Taj Mahal. Vintergatan. Svenska ortnamn."

Men bokpaketen fortsätter att strömma in, hanteringen blir omöjlig och vagnen fylls av böcker som ingen människa vill låna (fyra kompletta serier av Turistföreningens årsbok). Sjukhusbibliotekarien gråter.

"Makulera, det blir bara uppståndelse i media. Ge bort till lumphandeln, det blir protester från den så kallade allmänheten och upprop i tidningarna från så kallade kulturpersonligheter. Byta ut mot andra böcker går inte. Sälja är lika ogörligt."

När sjukhusbibliotekarien kommer nästa gång gör hon det utan sin vagn. Sjukhusbiblioteket är nedlagt och det är bokdonationens fel.

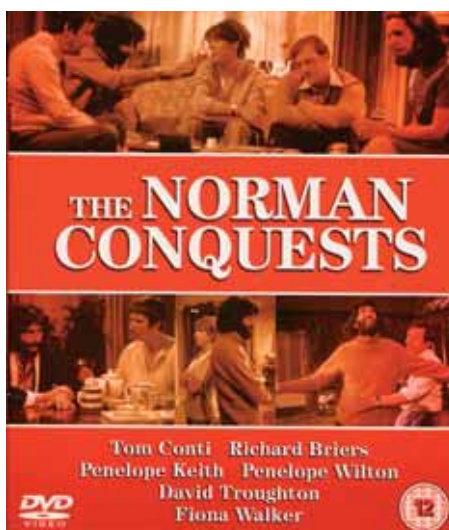
"Så fort vi fick den ville de privatisera. Sedan blev det en utredning och sedan var vi nedlagda. Nu får patienterna fylla i beställningar och skicka dem till ett annat bibliotek. Det vet man ju hur det blir med det."

Sjukhusbibliotekarien får en tjänst på ett företagsbibliotek. Bokvagnen lämnar hon i huvudpersonens sal. Som ett minne.

"Ser du, det nya hjulet sitter kvar. Inget gnissel."

Exit sjukhusbibliotekarien.

HZ

Passionerad bibliotekarie

Ofta beskrivs bibliotekarieyrket som allt annat än passion och vällust. Den som vill hitta ett exempel på motsatsen bör genast se *The Norman Conquests*, Alan Ayckbornes komedi från 1977 som kommit på dvd. Det är en kvick och skarp skildring av medelålders medelklass när den är som mest frustrerad. Tre par tillbringar helgen tillsammans och vi får följa berättelsen i tre delar, från matsal via vardagsrum till trädgården. Varje rum fyller i de luckor som uppstår i de andra rummen. Berättelsens motor är Norman, skäggig bibliotekarie med Casanovaambitioner. Han är kanske inte vacker, "resembling a badly built haystack", men överraskande framgångsrik.

Missa den inte. Om inte annat så för att höra Norman säga sin klassiska replik: "They can't fire me. I have rearranged the main index, and the secret dies with me." AE

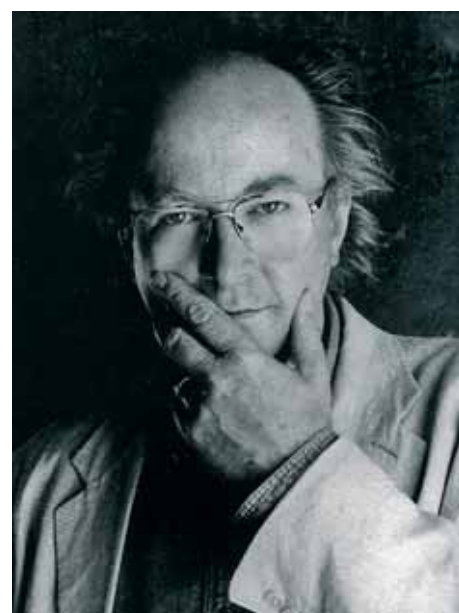

FOTO: JERRY BARROW

"So our relationship with books is a profoundly, intensely, essentially democratic one. It places demands on the reader, because that is the nature of a democracy: citizens have to play their part. If we don't bring our own best qualities to the encounter, we will bring little away."

Philip Pullman, Astrid Lindgrenpristagare 2005, i *Index on Censorship* 4:2004

föreningsnytt

Material till föreningsnytt mailas till
fa@biblioteksforeningen.org

Utmärkelsen Årets sjukhusbibliotek till Trollhättan och Uddevalla

NU-BIBLIOTEKET PÅ NÄL OCH UDDEVALLA SJUKHUS TILLDELADES SVENSK BIBLIOTEKSFÖRENINGSGS UTMÄRKELSE ÅRETS SJUKHUSBIBLIOTEK 2005.

Juryn från en specialgrupp för vårdbibliotek motiverar beslutet som följer. "NU-biblioteket är ett kombinerat sjukhusbibliotek, som på ett föredömligt sätt lyckats förena uppdraget att vara en viktig del i en kunskapsintensiv organisation med förmågan att genom ett rikt kulturutbud medverka till en bättre hälso- och sjukvård.

Förutom att erbjuda kvalificerad medicinsk informations-service med tillhörande pedagogiska insatser har NU-biblioteket sedan lång tid tillbaka gjort unika kultursatsningar. Arrangemangen har förankrats i samarbete med vården och externa partners. Man har haft en obruten tilltro till kulturens välgörande inverkan på hälsan."

Priset delades ut vid Vårdbibliotekskonferensen i Borås.

FA

Frederik Abbemo

STRAX FÖRE PÅSK tar Frederik Abbemo över rodret efter Peter Axelsson som blir pappaledig. Frederik vikarierar året ut och tar hand om informationsverksamheten på kansliet. Bakom sig har han erfarenheter från informations- och marknadsföringsarbete från bland annat hälso- och sjukvårdssektorn. Han har studerat varierat vid Stockholms universitet och institutionen för Medier och kommunikationsvetenskap. Utöver det klappar hjärtat för musik och körsång som engagerar honom.

– Det blir ett spännande och roligt uppdrag att förvalta. Jag hoppas att vi möts under biblioteksdagarna nu i maj, säger Frederik.

Frederik Abbemo nås via mejl på fa@biblioteksforeningen.org, eller på tel 08-545 132 45, mobil 0702-12 05 24

Svensk Biblioteksforening som lobbyorganisation

SVENSK BIBLIOTEKSFÖRENING ska bli en stark intresse- och branschorganisation för biblioteken med ett väl utvecklat lobbyarbete. Det var ett av de klara besked som medlemmarna gav i fjol-årets medlemsundersökning. Och det är det uppdrag jag som ny Generalsekreterare fått av styrelsen. Med iver och lust, men också viss bävan har jag tagit mig an uppgiften.

Det kan vara lätt att enas om att Svensk Biblioteksforening ska synas och höras. Men för att bli lyssnad till måste föreningen också ha något att säga. Och det räcker inte med att mest säga trevliga självklarheter. För att bli lyssnad på måste vi våga ta ställning i dagsaktuella frågor och tydligt driva vår linje. Det är här bävan kommer in. Att tydligt ta ställning rymmer möjligheten att nå framgång men också att förarga och irritera. Det finns ett talesätt som säger att "Den som inte trampar någon på tårna står stilla". Jag har inte för avsikt att stå still. Det betyder sannolikt att även den interna debatten inom föreningen kan komma. Vad är det han säger? Har dom blivit tokiga på kansliet? Äntligen någon som säger det som behöver sägas! Vad som än händer vill jag att vi alla ska vara beredda på det. Målet med allt som kommer att göras är att stärka bibliotekens ställning och synliggöra både deras problem och möjligheter samt peka på lösningar. Lösningar som är realistiskt möjliga, inte utopiskt önskvärda.

Svensk Biblioteksforening är en förening för alla bibliotekstyper. Då och då nås jag av uppfattningen att föreningen gör alldeles för lite för forskningsbiblioteken. Jag tror att det är sant och har ambitionen att bli bättre. En förklaring kan vara att t ex folkbibliotekens företrädare är mer öppna om sina problem och därmed lättare kan nå fram med sin problembeskrivning. Jag välkomnar alla tydliga förslag om vad föreningen ska engagera sig i på forskningsbibliotekens område. Redan nu arbetar vi med att ta fram ett ställningstagande om "Open access" och överväger om föreningen ska ställa sig bakom den så kallade Berlindeklarationen. Vi arbetar också med att tydliggöra vilka förväntningar vi har på en nationell biblioteksmyndighet gällande informationsförsörjning, fortbildning och utveckling.

Lobbyarbetet har redan tagit sin början. Tillsammans med bl a Författarförbundet och dess biblioteksråd har vi i ledare och debattartiklar ifrågasatt kultur- och utbildningsministerns tystnad om biblioteken. På vår hemsida har vi startat en räknare som räknar dagarna tills ministern tar bladet från munnen och presenterar sin biblioteksvision. Vi kommer att delta under Almedalsveckan på Gotland och på Bok & Bibliotek arrangerar vi ett seminarium med skolminister Ibrahim Baylan om kommunernas underlåtenhet att följa bibliotekslagen. Ett nätverk bland beslutsfattare i bl a riksdagen håller på att byggas upp.

Arbetet har börjat. En del tår kommer att trampas på – men håll i minnet att det betyder att vi är på väg i stället för att stå stilla.

Niclas Lindberg
generalsekreterare

Krönika Margaretha Eriksson

Hög standard, "14 badrum eller en sprucken potta" och Leif!

FOTO: TORIKEL EDENBORG

SVENSK BIBLIOTEKSFÖRENING har till uppgift att verka för ett effektivt och dynamiskt svenskt bibliotekssystem av hög standard.

Standardisering är enligt Nationalencyklopedin (NE) en systematisk ordnings- och regelskapande verksamhet med syfte att uppnå optimala tekniska och ekonomiska lösningar på återkommande problem. Standarder är enligt NE detaljerade tekniska regler man kan hänvisa till i sina krav på exempelvis hälsa och miljö samt säkerhet till person och egendom. SIS betyder Standardiseringskommissionen i Sverige. SS är förkortningen för svensk standard medan EN är förkortningen för europeisk standard. Handen på hjärtat har du som arbetar med bibliotek SIS-ISO/TR 20983:2003, SS-EN ISO 2789 eller SS-ISO 11620 i bokhyllan? Hur skriver du datum och tid? YYYYMMDD enligt ISO 8601?

Hur vet du, jag, Leif eller Svensk Biblioteksforening, vilken standard biblioteken har idag? Alldeles nyss landade SCB:s folkbiblioteksstatistik på mitt och många andra bibliotekschefer arbetsbord. Statistik har samlats in från våra folkbibliotek på samma sätt under många år och det gör att man kan se en utveckling och hitta jämförelser. Men ärligt talat, vad säger de av oss så ofta upprepade antalet utlånade böcker om folkbibliotekets verksamhet idag?

Vi behöver fler och för dagens biblioteksverksamheter adekvata jämförelsetal. Biblioteksverksamheterna behöver beskrivas, mätas och jämföras och utvärderas i alla sina funktioner.

Folkbibliotekets funktioner är, enligt Henrik Jochumsen och Casper Hvenegard Rasmussen i *Gör biblioteket en forskel*, en mötesplats, ett informationscentrum, kunskapscentrum och kulturcentrum.

Hur kan vi mäta folkbibliotekets funktion som informationscentrum? Vi kan beskriva vilka medier och databaser som finns tillgängliga via folkbiblioteket. Vi kan mäta användningen av folkbibliotekets medier och databaser. Vi kan räkna antalet besökare som fått handledning i informationssökning. Räcker det?

Skärpningen av bibliotekslagen, pågående praktiska samarbeten och samspel mellan olika sorters bibliotek samt flera svenska och internationella undersökningar av referenstjänstens kvalitet i folkbiblioteken aktualiserar behovet av en biblioteksstandard eller av gemensamma kvalitets- och kvantitetsmått. Bibliotekstjänster måste precis som andra tjänster kunna kvalitetsstämplas. Är det ISO 9000 vi skall ha? Skjuter vi i sådana fall mygg med kanoner?

Bjarne Stenquist har, i T.Dokumentation 58(2003)4, skrivit om bibliotek som, tillsammans med utbildningsväsende och public service radio/tv, kan bryta ner barriärerna mellan individen och hennes lärande potential, som kan skapa ett "digitalt medborgarskap" och en informationskompetent nation.

Biblioteken behöver, för att utveckla sina verksamheter och sitt samarbete, för att bli effektivare och mer dynamiska, tillsammans bli lärande organisationer som systematiskt utvärderar sin verksamhet och kontinuerligt förbättrar kvaliteten. Svensk Biblioteksforenings specialgrupp för kvalitetsarbete- och statistik har förtjänstfullt utarbetat en Handbok i utvärderingsarbete. Idag an-

vänder sig ett sextiotal bibliotek av handbokens prestationsindikatorer.

Biblioteken behöver en nationell bibliotekspolitik som sätter upp mål, ställer krav på kunskap, beslutar om strategier för utveckling, ger medel till forskning och som framförallt tydligt uppmärksammar bibliotekens roll i medie- och informationsförsörjningen.

Idag bestämmer kultur- och utbildningsminister Leif Pagrotsky (äntligen!) över flera viktiga verktyg för att skapa ett kunskapsamhälle för alla.

Leif! Biblioteken kan inte fungera som ett system, inte till fullo samverka eller samspela om de sitter där med "fjorton badrum och en sprucken potta".

PS Tack för lånet Peps! DS

Margaretha Eriksson

Styrelseledamot Svensk Biblioteksforening och Kultur- och bibliotekschef i Hässleholms kommun

IFLA 2005

Välkommen till Oslo 14-18 augusti 2005
för att uppleva ett IFLA-möte i Norden.

Program och anmälan på www.ifla.org/IV/ifla71/index.htm

Biblioteksdagarna 2005

Biblioteket i ett lärande samhälle

Stockholm 18-20 maj

Program och anmälan på
www.biblioteksforeningen.org

kalendarium

23 april, Över hela landet **Världsbokdagen**

Världsbokdagen firas över hela landet lördagen den 23 april.

Mer info: www.varldsbokdagen.nu

26 april, Stockholm **Dewey Decimal Classification**

Boka in denna dag du som är intresserad av ämnessökning och klassifikation. Dewey Decimal Classification (DDC) är det mest spridda klassifikationssystemet i världen och det används, förutom i bibliotekskataloger, också för söktjänster på nätet. Spännande forskning pågår med DDC som utgångspunkt kring sökning och informationsåtervinning i digitala sammanhang. Joan Mitchell, redaktör för DDC kommer hit och presenterar DDC tillsammans med Unni Knutsen från Norge, där man förra året publicerade DDK5, den femte utgåvan av den norska förkortade Dewey.

Arr: Kungl biblioteket

27 april, Stockholm **Metadata Makes the World go Around**

Ständigt detta nått! En kompetensutvecklande kurs i fördjupad webbsökning med föreläsningar, vägleda övningar och diskussioner.

Arr: Ikoner-Akademien

Mer info: www.btj.se/ikoner

27–29 april, Seattle, USA **Shattering Stereotypes**

Med utgångspunkt från det djärva nya biblioteket i Seattle kommer biblioteksmedarbetare från hela världen för att diskutera arkitektur, profilering, media, brukarmedverkan mm. Biblioteket har sedan man öppnade haft ung. 10.000 besökare per dag och har blivit ett Mecca för biblioteks- och arkitekturintresserade.

Arr: The Seattle Public Library och PLIN, Public Libraries International Network

28 april, Växjö **Ny ryskspråkig litteratur**

Dagen är den första i en samarbetsserie mellan Specialgruppen för skönlitteratur och Specialgruppen för mångfald och flerspråkighet utifrån temat Modern skönlitteratur från de nya svenskarnas hemländer

Arr: Specialgrupperna för skönlitteratur och för mångfald och flerspråkighet

Mer info: www.biblioteksforeningen.org

11 maj, Stockholm **Webben och söktjänsterna**

Ständigt detta nått! En kompetensutvecklande kurs i fördjupad webbsökning med föreläsningar, vägleda övningar och diskussioner.

Arr: Ikoner-Akademien

Mer info: www.btj.se/ikoner

11–12 maj, Lund **BOOK-IT Användarmöte 2005**

Arr: BOOK-IT användargrupp i samarbete med Axieel Bibliotek AB

18 maj, Folkets Hus, Stockholm **Årsmöte för Svensk Biblioteks-förening**

18–20 maj, Folkets Hus, Stockholm **Biblioteksdagarna 2005**

Hur ser bilden av biblioteket ut? Är biblioteket en naturlig del i utbildningsstrategier inom stat, kommun och landsting? Vilka krav ställer det lärande samhället på biblioteket? Hur blir biblioteket en strategisk del i kommunens infrastruktur för både det formella och informella lärandet? I ett lärande samhälle är bibliotek en del av infrastrukturen och bibliotek är en viktig del i ett samhälles utveckling för jämlikhet, tillväxt och välbefinnande! Svensk Biblioteksforenings verksamhetsinriktning för 2005–2007 är Biblioteket i ett lärande samhälle. Biblioteksdagarna 2005 i Stockholm tar upp detta tema i föreläsningar och parallella seminarier. Dessutom blir det produkt demonstrationer och utställning.

Arr: Svensk Biblioteksforening

Mer info: www.biblioteksforeningen.org

26 maj, Stockholm **Årsmöte och inspirerande konferensdag**

Arr: Svensk förening för informations-specialister

Mer info: www.tls.se

30 maj–10 juni, USA och Canada **NVBFs studierejse til USA og Canada**

Arr: NVBF

Mer info:

inet.dpb.dpu.dk/nvbf/nvbf.html

10–12 augusti, Stockholm **Serving Multicultural Populations 2005**

Arr: IFLA Section on Library Services to Multicultural Populations, Internationella

biblioteket och Svensk Biblioteksforening
Mer info: www.ifla-stockholm2005.se

10–12 augusti, Göteborg **Accessible libraries – Satellite meeting**

Arr: regionbibliotek Västra Götaland, ABM-utvikling samt IFLA

Mer info: bibl.vgregion.se/ifla

12–15 augusti, Oslo, Norge **Nordic Mobile Meeting**

Nordiskt bokbussmöte i anslutning till IFLA i Oslo.

Mer info: www.nordicmobile.no

14–18 augusti, Oslo, Norge **IFLA-konferens 2005**

Arr: IFLA, Norsk Biblioteksforening

Mer info: www.ifla2005oslo.no/

29 september–2 oktober, Göteborg **Bok & Bibliotek 2005**

Arr: Bok & Bibliotek i Norden AB

12–13 oktober, Borås **Mötesplats inför framtiden**

"Mötesplatskonferensen" i Borås har kommit att fylla en viktig funktion för erfarenhetsutbyte och kontakt mellan utbildning, forskning och alla typer av biblioteksverksamhet. Vårt mål är att fortsätta att hålla dialogen levande mellan personer från skilda verksamheter inom hela biblioteks- och informationsområdet.

Arr: Borås Stadsbibliotek och Bibliotekshögskolan i samverkan med Fråga biblioteket

Mer info:

www.hb.se/bhs/motesplats/index.htm

Rädda Barnen
Save the Children Sweden

Gåvotelefon 0771-90 2003
www.rb.se

Nya namn till föreningens styrelse

Birgitta Hansson, Pia Kinhult och Jenny Poncin är de nya namn som valberedningen föreslår till föreningen styrelse. Birgitta Hansson är 1:e bibliotekarie på Örebro Universitetsbibliotek och är ansvarig för utveckling av Centrum för informationskompetens och bibliotekspedagogik. Pia Kinhult är moderat regionråd i Skåne, vice ordförande i Lunds universitet samt ledamot av Moderaternas partistyrrelse. Jenny Poncin arbetar på länsbiblioteket i Västerbotten som projektledare för "Biblioteks-samverkan i Norrland". Hon har även arbetat på sjukhusbiblioteken i Västerbotten.

Pia Kinhult.

Årsmötet hålls onsdagen den 18 maj kl 15.30 i Folkets Hus, Stockholm. Alla medlemmar får handlingarna i mitten av april. När detta nummer av BBL har pressläggning har motionstiden inte gått ut så vi vet ännu inte vilka frågor som kommer att behandlas.

Hämta ditt röstkort i god tid före årsmötet. Om du betalt din medlemsavgift efter 2 maj måste du visa upp inbetalningsbevis. Observera att röstning via ombud ej är tillåten. Man kan företräda sitt biblioteks röster och samtidigt ha en enskild röst, men man kan ej företräda andra bibliotek eller andra enskilda medlemmar.

Årsmötet är förlagt som en del under Biblioteksdagarna. För att enbart delta i årsmötet krävs ingen anmälan! Vill du däremot delta i Biblioteksdagarna anmäler du dig på talong eller via föreningens hemsida.

Om du av någon anledning inte får årsmöteshandlingarna kontaktar du föreningens kansli på telefon 08-545 132 30.

FA

Nya Mikromarc Websök är här!

**Kontakta
oss om du
vill veta mer!
0470-400 45**

Systemlösningen för framtidens bibliotek!

www.mikromarc.se

BOOK-IT

Version 4.0
i skarp drift!

BOOK-IT version 4.0 med Questo, BOOK-IT:s nya OPAC, finns nu på bibliotek både i Sverige och Danmark. Några av de bibliotek som redan gått över till 4.0 är Eslövs stadsbibliotek, Lunds stadsbibliotek, Nacka stadsbibliotek och Ballerup Bibliotekerne.

Bland mycket nytt märks:

- Inköpskorg – skicka titlar från BOOK-IT direkt till internetbokhandeln. Orderbekräftelse skickas automatiskt till ditt system. Du kan även göra enkla prisjämförelser.
- Möjlighet för låntagaren att betala avgifter via Questo eller betalautomat.
- AXL Länkportal från Questo och från personalfunktioner som Katalog, Fjärrlån och Inköp, ger dig möjlighet att inhämta information om en viss titel från Bibliotek.se, Library of Congress, LIBRIS, Amazon etc.

BOOK-IT 4.0 talar framtidens språk, och använder UNICODE, OAI, NCIP, SRW/SRU, OpenURL, MARC21XML, ONIX, SOAP och ORACLE 10g. Invecklat? Ja, men de gör livet på biblioteket lättare för både personal och låntagare!

Nya BOOK-IT-kunder:

- *Handelshøjskolen i Köpenhamn* – ett av Danmarks största universitet med 14 000 studenter och 1000 anställda.
- *Danmarks Statistiks Bibliotek og Information i Köpenhamn* – nationellt fackbibliotek för beskrivande statistik.

Box 24014, 224 21 Lund

www.axiell.com

lund@axiell.com

Tel: 046 - 270 04 00

Fax: 046 - 270 04 90